

Dr. Johannes Theodorus van der Kemp : de apostel van Zuid-Afrika : na honderd jaren herdacht

<https://hdl.handle.net/1874/234446>

DR. JOHANNES THEODORUS VAN DER KEMP

DE APOSTEL VAN ZUID-AFRIKA.

NA HONDERD JAREN HERDACHT

DOOR

W. VAN OOSTERWIJK BRUYN.

Overgedrukt uit het „Nederlandsch. Zendingstijdschrift“.

UTRECHT,
C. H. E. BREIJER,
1896.

A 4j

199

MEDICAL

OEGSTIG

mm 10838

PKF 134

DR. JOHANNES THEODORUS VAN DER KEMP

DE APOSTEL VAN ZUID-AFRIKA.

NA HONDERD JAREN HERDACHT

DOOR

W. VAN OOSTERWIJK BRUYN.

Bibliotheek
NEDERL. ZENDINGSSCHOOL
OEGSTGEEST

Overgedrukt uit het „Nederlandsch Zendingstijdschrift”.

UTRECHT,
C. H. E. BREIJER,
1896.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

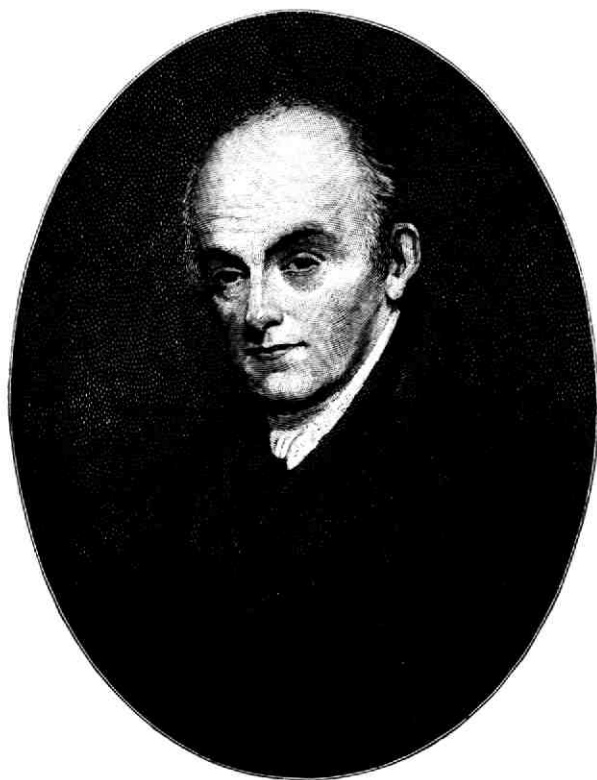
3491 6308

F-10-25

INLEIDING.

Dat de Heere God zijn plannen uitvoert op zijn eigen tijd, door de middelen, die Hij daartoe bereidt en bestemt; vaak op geheel andere wijze als door menschelijke wijsheid en berekening wordt verwacht, is nergens duidelijker zichtbaar dan in de geschiedenis der uitbreiding van Gods Koninkrijk op aarde, inzonderheid door de zending onder de Heidenen.

Wij mogen de pogingen der Roomsche kerk, en, in navolging van haar werk, die der Protestantsche, met name der Hollandsche Gereformeerde Kerken, om de Overzeesche Landen te christianiseeren, niet gering achten. Er werden op dit gebied heldendaden van zelfop-offering verricht, warme belangstelling betoond, en tengevolge van onvermoeiden ijver en trouw duizenden Heidenen gedoopt. Maar de methode was eene verkeerde. Niet naar oprechte bekeering of persoonlijk geloof werd gevraagd. Men won de Heidenen in het algemeen niet voor den Heer en zijn Koninkrijk, maar voor de Kerk. Wanneer de bewoners der verre landen een weinig kennis van den Christelijken godsdienst hadden en wenschten gedoopt te worden, geschiedde dit met groote scharen. In den regel, er zijn gelukkig uitzonderingen, bleek het later, in tijden van vervolging, of als de voordeelen vervielen, die aan het Christenworden verbonden waren, dat het volk bij hoopen terugkeerde tot het Heidendom. Ook gebeurde het dat, waar b. v. de Gereformeerde Hollanders de Roomsche Portugeezen verdreven, zooals op het schoone eiland *Ceylon*, bij regeeringsbesluit de Roomsche door de Gereformeerde religie werd vervangen, waartegen de bevolking

DR. JOHANNES THEODORUS VAN DER KEMP.

natuurlijk geen bezwaar had. 1) Onder de naar onze *Oost-Indiën* gezonden predikanten muntten sommigen door Godsvrucht en ijver uit, de meesten echter waren niet voor hun taak berekend, en de Oost-Indische Compagnie, de alleenheerscheresse in onze Overzeesche Bezittingen, liet nooit de Evangelieprediking verder toe dan het hare geldelijke belangen, die voor alles gingen, gedoogden.

Het was voor een anderen tijd dan dien van den bloei onzer republiek, van handel en scheepvaart, van kunst en letteren, het was voor dien van ons diepst verval en onze schandelijkste vernedering op elk gebied weggelegd, den zendinggeest ook in ons dierbaar Vaderland te zien ontwaken, en zulks langs den sedert deze eeuw door God met de heerlijkste uitkomsten bekroonden weg, door het ontwaakt bewustzijn, dat het de roeping is van elk geloovig discipel des Heeren, om persoonlijk het bevel zijns Meesters te behartigen: »Gaaf dan henen in de geheele wereld: predikt het Evangelie aan alle creaturen,» en

1) Nergens scheen de zending der Gereformeerde Kerk, door de *O. I. Compagnie* begunstigd, heerlijker vruchten te dragen dan op dit vruchtbare eiland, ons door Engeland later afhandig gemaakt. Honderden Heidenen werden er gedoopt en als ledematen ingeschreven; en nochtans was dit niet veel meer dan louter schijn. Toen de oprecht Godvreezende ds. *M. C. Vos*, dien wij in den loop van de levensgeschiedenis van dr. Van der Kemp nader zullen ontmoeten, als zendeling en beroepen predikant in het begin onzer eeuw derwaarts ging, vond hij een toestand, die inderdaad ontzettend heeten moest. Met zijn wensch en voornemen, om Heidenen tot *Christus* te brengen, hun bekeering en vergeving van zonden te prediken, werd, niet het minst door zijne twee collega's, openlijk den spot gedreven. De *Singaleezen* waren trouwe vereerders van *Boeddha* en noemden zich *Boeddschoes*. Zij hadden allen »den Godsdienst der *O. I. Compagnie*», zooals zij het Christendom noemden, aangenomen, omdat zij anders geen burgerrechten bij het Gouvernement konden verkrijgen. Zij werden gedoopt door de predikanten, die daartoe het land doorreisden, maar geen *Singaleesch* verstonen, na opzegging van het Gebed des Heeren, soms ook de Twaalf Artikelen des Geloofs en de Tien Geboden, waarbij de schoolmeester als tolk diende, en werden dan aan de tafel des Nachtsmaals toegelaten, zonder verder toezicht of tucht. Ds. *Vos*, die dit alles met de diepste smart ervoer, getuigt er van: »O, wat zijn wij in Holland, door de fraaie berichten van buiten in de Synodale acten, menigmaal schandelijk misleid geworden.» Zoo ging het met de zending onder het bestuur der *O. I. Compagnie*, en geen wonder: niemand kan twee heeren dienen; ook zij konden niet God dienen en den Mammon. De vrome *Vos* kon het te *Colombo*, de hoofdstad van *Ceylon*, niet uithouden. Hij moest zijn ontslag nemen en vertrekken.

Zie: »Merkwaardig verhaal aangaande het leven en de lotgevallen van *Michiel Christiaan Vos*,» te Amsterdam, bij *H. Hövker*, 2e deel, 1850, pag. 151 e. v.

In het »*Evangelisches Missions-Magazin*» (Bazel, 1894) leest men hieromtrent:

»Die 300jährige Christenmacherei hatte keine Umwandlung des Herzens und des Lebens ausgerichtet, und so konnte diese Christianisirung Ceylons auch keinen Bestand haben. Auch die äussere aufgezwungene Religion, die schöne Kirchengebäude, die die Holländer auf der Insel erreicht hatten — sie verfielen und sanken mit der Zeit in Trümmern.

»In *Colombo* wurde von diesen Regierungs-Christen Buddha nichts minder anbetet als von den erklärten Heiden.

»Noch immer zehrt die mit vielen Kräften betriebene Arbeit dort in gewissem Sinne von den alten Zwangmassregeln der Holländer.»

der erkenenis dat niet het leden winnen voor eene kerk, maar het maken van zondaars tot »discipelen des Heeren'', het doel is dezer roeping.

Alzoo hadden het de eerste Discipelen des Heeren begrepen. Overal waar zij kwamen, verzamelden zij uit Joden en Heidenen een kleine schaar van geloovigen, en predikten het woord. Hieruit ontstond eene Gemeente met de aan de gemeenschap verbonden zegeningen, die de woede der vervolging kon weêrstaan en zich uitbreidde naar alle zijden.

Door het Roomsche beginsel eener zaligmakende kerk, in plaats van een éénigen Middelaar en Zaligmaker der wereld, was de individuele roeping der geloovigen onderdrukt, en de Kerken der Hervorming hadden in haar snellen overgang en ontwikkeling hetzelfde beginsel, bij de toebrenging der Heidenen, grootelijks toegepast.

De 19e eeuw was door God bestemd om daarin een ontzaglijk groote verandering teweeg te brengen. Zij is de zendingseeuw bij uitnemendheid. Maar evenals de opgaande zon geregeld haar morgenrood en schemering vooraf zendt, aler zij gloeiend en lichtend aan de kimmen verschijnt, zoo komt het licht in Gods geestelijke wereld niet op, voordat zijn komst door glinsterende stralen, als zoo-vele voorboden, is aangekondigd. Dit zien wij ook in de geschiedenis der zending. Reeds in de vorige eeuw werden er teekenen gezien, die de naderende gebeurtenissen voorspelden.

In *Denemarken* was door koning *Frederik IV* het eerste Luthersche Genootschap tot bekeering der Heidenen in *Oost-Indië* gesticht. Twee zendelingen, door den beroemden *August Hermann Francke* opgeleid, werden den 9den Juli 1706 naar *Tranquebar* gezonden. Onder het bestuur van den vromen koning *Christiaan VI* nam de belangstelling in dergelijken arbeid niet weinig toe. Het medelijden met den nood en de ellende der arme Heidenen werd de drijfveer, die de harten en handen tot handelen bewoog. Maar vooral de edele *Graaf von Zinzendorf* wist in de Broedergemeente de levendige overtuiging op te wekken, dat elk harer leden persoonlijk geroepen was aan de zending onder de Heidenen mede te werken, en weldra werden de boodschappers van goede tijding naar *Oost* en *West* gezonden, met verachting der schijnbaar onoverkomelijkste moeilijkheden en bezwaren, en niettegenstaande de algemeene tegenwerking en het wantrouwen zelfs der officieele kerken.

Ook *Nederland* ontving een deel van den zegen, dien deze trouwe dienstknechten des Heeren overal verspreidden, en *Suriname* toont nog heden de vrucht van hun Gode verheerlijkenden arbeid.

In *Engeland* had de geestelijke opwekking door *Whitefield* en *Wesley*, als middelen in Gods hand verwekt, niet alleen de doode kerken doen herleven, maar het hart en den blik der geloovigen verruimd. *Wesley* noemde de geheele wereld zijn arbeidsveld, en de geloovigen begonnen in te zien, hoe schandelijk zij hadden verzuimd voor het geestelijk welzijn der Heidenen, vooral in eigen koloniën, te zorgen.

Toch werd dit gevoelen eerst aan het eind der vorige eeuw in *Engeland* meer algemeen.

Ook hier geschiedde dit niet op de wijze, die de menschen daartoe hadden voorgeschreven. Niet door de officieele kerken; maar, gelijk altoos in Gods Koninkrijk, door de mannen, die God daartoe op zijn tijd verwekt en met de noodige gaven toerust.

Hij, die daartoe in *Engeland* was bestemd, was de nederige en geringe schoenmaker, of nog liever schoenlapper, *William Carey*. Toen hij tot de overtuiging kwam, dat de belijders des Heeren diens bevel schandelijk hadden vergeten, om aan alle creaturen het Evangelie te prediken, was hij voorganger in eene *Baptistische* gemeente, en had bewezen voor dit ambt beter geschikt te zijn dan voor dat van schoenmaker of van schoolmeester, beide eerst door hem beoefend. Hij werkte met zegen in zijn gemeente; maar zijne denkbeelden omtrent de Zending vonden overal de grootste tegenspraak, ja tegenwerking en verachting van alle kerkelijke en wereldlijke machten. Dit schokte hem geenszins in zijne overtuiging. In 1788 werden voor het eerst *zendingbidstonden* gehouden. *Carey* besloot in 1793 zelf als zendeling naar Engelsch *Oost-Indië* te gaan; twee vrienden vergezelden hem. Dit werk was, niettegenstaande alle vijandschap en bespottung, zoo voorspoedig, dat de Bijbel door *Carey* in onderscheidene talen werd overgezet en vele Heidenen voor den Heer werden gewonnen. Dit alles werkte niet weinig er toe mede, om de oogen der Christenen in *Engeland* voor hunne roeping tegenover de Heidenen te openen, en werd het begin dier opwekking, om heinde en verre de blijde boodschap te brengen, die zich nog steeds uitbreidt en overal heerlijke vruchten draagt.

De nieuwe zendingseeuw wordt dan ook gerekend met 1788 te

zijn aangevangen, en in 1888 werd in *Exeter-Hall* te *Londen* het schoone *Eeuwfeest der zending* gevierd, dat 1400 afgevaardigden uit alle deelen der aarde samenbracht, om uit den mond der ooggetuigen te vernemen, wat groote dingen de Heer gedaan had onder de Heidenen, en de middelen en methodes te bespreken, die moesten worden gebruikt, om met het beste gevolg den arbeid voort te zetten.

Zeker heeft tot verspreiding van de kennis der waarheid over de geheele aarde niets meerder bijgedragen dan de oprichting in 1803 te *Londen* van het *Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap*, dat ik niet kan nalaten nog te vermelden. Het heeft in de christenlanden den Bijbel onder ieders bereik gebracht, de oprichting van andere genootschappen, ook van het Nederlandsche, bevorderd, en is thans bezig om in meer dan 300 talen of tongvallen de verspreiding der Schrift in alle werelddelen te bezorgen. Voor de boodschappers en voor het Boek met de boodschap zorgde de Heer op zijn tijd overeenkomstig de door Hem gewekte behoefte.

Zoo was dan de zendingseeuw aangebroken. Maar in *Nederland* werd gedurende langen tijd niets bemerkt, dat naar eene algemeene opwekking ten gunste der Evangelie-verkondiging onder de Heidenen geleek. Wat de kerk in dit opzicht deed, vond weinig of geen belangstelling bij hare leden, en zulks niettegenstaande de roepstem, die door de *Hernhutters* ook ons land had bereikt; niettegenstaande hun voorbeeld, als die in onze plaats gingen verrichten, wat wij, een der groote zeemogendheden, hadden verzuimd; niettegenstaande zelfs in 1793 door de Broedergemeente te *Zeist* een genootschap was opgericht, voornamelijk tot ondersteuning der zending van de *Moraviërs*.

De omstandigheden waarin het vaderland verkeerde waren, helaas, ook allerdroevigst, en schrikkelijke gebeurtenissen, als de vrucht van een diep verval, op handen.

Om de wonderlijke wegen Gods en zijne vrijmachtige genade te kunnen bewonderen, zooals die in de geschiedenis van den held van dit verhaal, *Dr. Van der Kemp*, heerlijk uitblinkt, is het noodig op de toestanden dier dagen een vluchtigen blik te werpen.

Wie de vaderlandsche historie iets meer dan oppervlakkig bestudeert, vindt dat inwendige verdeeldheid altoos de vloek is geweest van ons volksbestaan.

Wat al politieke en kerkelijke twisten hebben op onzen bodem als onkruid gewoekerd! Dan alleen was de republiek groot, als een verheven beginsel het volk bezielde en samenbond: indien het om vrijheid van godsdienst, om de ware religie, die des Bijbels ging; ook wel, maar zonder blijvende vrucht voor het christelijk leven, als de machtige hefboom van geldelijk voordeel den koopmansgeest bezielde, en onze schepen op alle wateren deed zegevieren; onze drie-kleur aan alle stranden der wereld deed wapperen; doch zulks, helaas, niet zelden met vertreding van alle gerechtigheid, en bevordering van allerlei ongerechtigheid onder de Heidensche volkeren, wier landen werden in bezit genomen door de de machtige *O. I. Compagnie*.

De sterke arm en het verstandig beleid van een *Prins van Oranje*, die gedurende eenigen tijd de Republiek wist te regeeren, en de verschillende elementen te bewegen tot eendrachtige gehoorzaamheid, had dikwijls redding gebracht. Maar deze samenbindende macht ontbrak aan het einde der vorige eeuw.

Prins Willem V was geenszins opgewassen tegen de moeilijkheden aan zijn regeering verbonden. Hij wist den tijdgeest niet te bezweren, veel minder haar uitbarstingen te onderdrukken. Hij was te goed voor zijn tijd, voor zijn volk, en zag zich in zijn verwachting, dat hij door toegeven zou overwinnen, danig teleurgesteld.

En welke was die tijdgeest?

Om op deze vraag te antwoorden, moet een der donkerste bladen onzer vaderlandsche geschiedenis worden opengeslagen.

Die tijdgeest was dezelfde, die in *Frankrijk* het revolutievuur ontstak, dat alles verteerde, wat het wist te bereiken. De geest, die het goddelijk recht en het goddelijk gezag vertrapt, om daarvoor de rede van den zondigen en verwaasden mensch in de plaats te stellen.

Wel was de Republiek der Vereenigde Nederlanden reeds sedert meer dan een eeuw in macht en aanzien schromelijk achteruitgegaan. Wel was het geestelijk leven, hoewel men in 1619 getracht had, het in een sterke Calvinistische vesting tegen elken vijand te beschutten, veelal verlopen in doode orthodoxie; een ijveren voor de zuivere uitlegging der Schrift, volgens het kerkelijk voorschrift, ging gepaard met groote lichtzinnigheid van wandel en ruimte van geweten, en eene strenge veroordeeling van alle openbaring van christelijk leven, dat van de voorgeschrevene vormen verschildte. Intusschen was

het zaad van twijfel en ongeloof welig opgewassen, ook binnen de muren der kerk, al werd dit nog veelal, uit vrees voor het aan de waarheid gehechte volk, door de voorgangers bedekt gehouden.

De bodem was echter bereid, en toen uit *Frankrijk* de denkbeelden omtrent de rechten van den mensch, om namelijk het gezag van niemand dan van zichzelf te eerbiedigen en te erkennen, onder de schoone leuze van *vrijheid, gelijkheid en broederschap* naar de *Nederlanden* overwaaiden, vonden ze daar een groot aantal voorstanders. De oude partijzucht ontwaakte tusschen *Patriotten* en *Oranjeklanten*, maar de tegenstanders van *Oranje* verkregen hoe langer hoe meer invloed, ja, men kan zeggen, dat, op weinige uitzonderingen na, de geest der Revolutie algemeen het overwicht had. Tegenover dien stroom kon allerminst een versteende kerk een dam opwerpen; hij zou weldra, alles meêsleepend en verwoestend, het arme vaderland met ondergang bedreigen.

Van 1795 tot aan de wederkomst van een Oranjevorst werd nu een onnoemelijk aantal rampen door Gods rechtvaardig oordeel over ons volk uitgegoten.

De geldmiddelen, reeds in benarden toestand, werden telkens en telkens weder op de onrechtvaardigste en ondragelijkste wijzen uitgeput door de meesters, die het volk, dat geen meester boven zich erkennen wilde, met onverbiddelijke gestrengheid en onbarmhartigheid regeerden, sedert *Prins Willem V* den 18den Januari 1795 op een visscherspink van *Scheveningen* naar *Engeland* was gevlucht. *Engelsche* hulptroepen verbitterden het volk. De *Franschen*, als reddende engelen ingehaald, zogen het uit en leefden te onzen koste. 1)

1) De navolgende Belastingen werden van 1793 tot 1803 geheven:

Voor Holland.

1793.	25 Maart.	Opbrengst van goud en zilver.
	17 Juli.	Heffing van 6% op de bezittingen.
1796.	30 Juni.	Heffing op de inkomsten proportioneel (bij klassen) van 3 tot 30%.
	10 Aug.	6% op de bezittingen.
1797.	12 Oct.	80ste penning: 1½% op de bezittingen.
1798.	18 Jan.	Weder 1½% als voren.
	14 Febr.	1% en ½% " " "

Bataafsche en algemeene heffingen.

1797.	5 Dec.	8% op de inkomsten.
1798.	30 Nov.	4% op de bezittingen en 3 en 10% op de inkomsten.
	22 Dec.	Anticipatie van 5% op de inkomsten.
1799.	1 Oct.	1% op de bezittingen.
1800.	19 April.	3% op de bezittingen.
	30 Oct.	2, 4 en 7% op de inkomsten.
	5 Dec.	25jarige belasting van 3% op de inkomsten.

Wat zij kochten betaalden zij met nietswaardig papier. Onze koopvaardijvloot, honderden schepen sterk, met al hun lading, viel den *Engelschen* in handen, die ook onze schoone *Koloniën* in bezit namen. De eene ellende volgde op de andere, door geen welwillenden koning *Lodewijk Napoleon* voor een tijd te keeren. Er bleef van al onze oude heerlijkheid niets, letterlijk niets meer over: arm, veracht en verachtelijk was de machtige *Nederlandsche Republiek* geworden. Wie van kwade tijden spreken wil, spreke van die van voor 100 jaren. Maar wie van de wonderen van Gods almachtige goedheid en trouw wil gewagen, bedenke hoe hetgeen onmogelijk scheen geschiedde; hoe, nadat de zesde *Prins van Oranje* in 1813 tot *Souvereinen Vorst der Nederlanden* werd uitgeroepen, datzelfde *Nederland* toch weer opfleurde en bloeide, en een rijk, welvarend land mocht worden, onder het welgemeend bestuur van koning *Willem I.*

Dat echter juist gedurende de barensweën der revolutie, gedurende de algemeene verwarring, gedurende de opgewondenheid der gemoederendoor allerlei verdeeldheid en zich snel opvolgende gebeurtenissen, de zedingsgeest in ons Vaderland zou ontwaken en zich openbaren in het leven van een man, dien wij met recht den *Apostel van Zuid-Afrika* mogen noemen, en door wiens optreden de stoot werd gegeven tot de oprichting van het eerste *Nederlandsche zendelingen-genootschap*, dat kunnen wij niet anders noemen dan een wonder Gods, Wiens wegen hooger zijn dan onze wegen en Wiens gedachten beter zijn dan de onze.

Met het leven van dezen merkwaardigen man willen wij ons thans bezighouden.

1801.	19 Juni.	2% op de bezittingen.
	5 Sept.	4% op de inkomsten.
1802.	26 Febr.	½% op de bezittingen en 2% op de inkomsten voor 8 jaar.
	8 Juli.	4% 25jarige heffing op de inkomsten (1801).
1803.		2% op de bezittingen. Nog in dit jaar 7% op de inkomsten; ½% op de bezittingen van 1802.
1804.	9 Juli.	4% op de bezittingen en op de inkomsten bij classificatie. Nog 7% op de inkomsten en ½% op de bezittingen, als in 1802—1803.
1805.	25 Maart.	2% op de bezittingen. Nog 1 termijn van 1804, behalve de 25 3 en 8jarige heffingen boven vermeld.

Bovendien werd nog eene vrijwillige Negociatie-Loterij gesloten in twee series, elk van 30 millioen gulden.

Zie: „*N. G. van Kampen*, Verkorte geschiedenis der Nederlanden”, 2e druk, *Haarlem* 1827, 2e deel, pag. 456.

Bij de komst der Franschen werd honderd millioen gulden schatting gevorderd. De 2500⁰ man Fransche troepen moesten van volledige kleeding worden voorzien, enz.

HOOFDSTUK I.

IN DE DUISTERNIS.

Wij hebben getracht in onze inleiding de toestanden te schetsen, waarin ons dierbaar Vaderland vóór honderd jaren zich bevond; hoe algemeen en diep het verval was; hoe hart en geest werden beziggehouden door den ernst der politieke verwickelingen, die elkander met snelheid opvolgden, en telkens de omstandigheden verergerden, het nationaal vermogen verteerden, onze macht en roem vernietigden.

Toch zou juist in dien tijd de zendinggeest ook in *Nederland* ontwaken, en gepaard gaan met een herleving van den waren Godsdienst; want God is vrijmachtig en onafhankelijk, en het werk zijns Geestes openbaart zich als de wind, »die blaast, werwaarts Hij wil.”

Het middel, door God gebruikt, om in deze sombere tijden zulk een liefelijk licht te ontsteken, was de held van dit opstel: Johannes Theodorus Van der Kemp. 1)

Aan de te *Rotterdam* geachte en welgestelde echtelieden, den doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheid *Cornelis Van der Kemp* en *Anna Maria Van Teijlingen*, dochter van den burgemeester der *Maasstad*, werd den 17n Mei 1747 een zoon geschonken, die *Johannes Theodorus* werd genoemd. In zijn voornamen lag als een profetie van 't geen zijn leven zou vertoonen. Hij zou blijken een *Johannes* — van God beminde, een *Theodorus* — gave Gods te zijn. Maar langs welke duistere en wonderbare

1) De meeste bijzonderheden van deze levensschets zijn door mij ontleend aan de uitnemende, zeer lezenswaardige »Levensgeschiedenis van den *Med. Doctor Johannes Theodorus van der Kemp*, zendeling tot uitbreiding van het Evangelie onder de *Heidenen van Zuid-Afrika*”, door *Mr. D. C. Van der Kemp*, procureur-generaal van het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland. Amsterdam, J. H. en G. Van Heteren, 1864.

wegen moest hij datgene worden, waartoe hij bestemd was! Zijn vader schijnt een vroom man te zijn geweest; maar vooral uit de brieven van zijn eenigen broeder, *Didericus Van der Kemp*, 16 jaren ouder dan hij, blijkt welk een teedere liefde en bezorgdheid voor het heil zijner ziel deze koesterde. Hij was *Doctor en Hoogleeraar* en tevens *predikant* bij de *Ned. Hervormde gemeente te Leiden*.

Van de kinderjaren van onzen *Van der Kemp* is ons niets naders bekend, dan dat hij vlug was van begrip, en, toen hij aan het leeren kwam, een groote voorliefde voor de studie van talen openbaarde. Wij zullen later bespeuren, hoe hij in alles en dus ook hierin door God werd voorbereid en gevormd tot een werktuig in zijn hand, om zijn naam bekend te maken onder de Heidenen. Hij studeerde, nadat hij de school te *Rotterdam* had verlaten, te *Leiden*, om dokter in de geneeskunde te worden.

Intusschen hielden ook Godsdienstige vraagstukken zijn geest bezig en, gelijk op elk ander gebied, was hij ook op dit een voorstander van zelfstandig onderzoek. Het schijnt ook, dat de leer der rechtvaarmaking uit het geloof hem eenigszins eenzijdig was voorgehouden. Hij moest echter erkennen, dat de H. Schrift haar leert; en, daar hij met zijn arm menschelijk verstand ze niet kon begrijpen, deed hij, wat in alle eeuwen vele wijzen der wereld hebben gedaan, hij verwierp om die reden geheel de leer des Bijbels. Hiermede ontzong hem echter elke vaste grond onder de voeten. Wel vinden wij bij hem, ook in den tijd zijner grootste afdwaling van den rechten weg, een voortdurend ernstig zoeken naar de waarheid; maar natuurlijk vruchteloos. Hoe kon hij levend water vinden, zoolang hij de eenige ware Bron verachtte?

Zonder breidel holde hij nu den breeden weg op, en leidde een losbandig leven. De studie verwisselde hij in 1766 voor den ruwen krijgsmansstand. Dáar was zedeloosheid geen hinderpaal om vooruit te komen. Zijn meer dan gewone bekwaamheid bleef niet lang onopgemerkt, en in 1771 werd hij reeds tot *kapitein* bevorderd.

Hoezeer dit gedrag zijn vromen broeder, maar bovenal zijn eerwaardigen vader tot bitter zielsverdriet was, kan men denken. Maar de teederste vermaningen bleven vruchteloos. De jonge *Van der Kemp* verhardde zijn hart, niettegenstaande de smeekbeden en de smart zijns vaders, die na den dood van zijn geliefde gade met recht uitriep: »Ik ben de man, die gespaard word, om ellende te zien.»

Toen hij het voornemen te kennen gaf, om zijn ontaarden zoon te onterven, ontwaakte deze een oogenblik uit zijn kille onaan doenlijkheid. Hij verzocht zijn vader dringend dit voornemen op te geven. Bij die gelegenheid schreef hij deze merkwaardige woorden, die ons een blik doen slaan in de schuilhoeken van zijn hart, en ons leeren, hoe ongelukkig de dienst der zonde altoos hare slaven maakt: »Ik geloof, dat ik wel eenig medelijden verdien, al ware het slechts, omdat ik mijn straffen, die bijna ondragelijk zijn, in mijn boezem met mij rondvoer.»

Van een droefheid naar God, van een ernstige begeerte om zich te bekeeren, was echter nog niets te bespeuren. De eenige weg daartoe had hij zich door eigenwijsheid afgesneden, er bleef hem dus niets dan sombere wanhoop over.

Het was vooral zijn reeds genoemde broeder, die hem in dien toestand zocht te bewegen tot het zoeken van den weg des behouds. Aandoenlijk is het te lezen, hoe hij zijn »teeder geliefden broeder» voorhoudt, »zoover te zijn gekomen, dat hij of terugkeeren, of in een afgrond nederstorten moet.» Doch het was alles vruchteloos. *Van der Kemp* bleef verkeerden in 't geen hijzelf »een eigenlijk gezegde slavernij» noemde. Ook het ontslapen zijns vaders, wellicht door zijn goddeloosheid verhaast, bleef zonder een heilzamen indruk op hem te maken, en hem uit den slaap der zonde te doen ontwaken.

Maar, en dit was altans nog een lichtpunt in zoo groote duisternis: hij bleef zich ongelukkig gevoelen. Een welbehagen in de ongerechtigheid had hij niet. Zelfs te midden zijner afwijkingen bleef hij ernstig zoeken naar iets beters, en gaf zelfs, als vrucht zijner overdenkingen, in 1775 te Leiden in het Latijn een godsdienstig-wijsgeerig boek uit, waarin altans het bestaan van een heilig en onbegrijpelijk Opperwezen werd verdedigd.

Deze neiging, om zich met ernstige of altans diepzinnige vraagstukken bezig te houden, verhinderden hem echter niet zijn harts-tochten den vrijen teugel te vieren, en zelfs in overspel te leven met de vrouw van een barbier uit *Rotterdam*, die hij te *Leiden* huisvestte, en die hem een dochter schonk, welk kind hij als het zijne aannam, en bij zich behield, ook nadat de zondige verbintenis was afgebroken. Men zou te midden van dit alles zijn voortdurende liefde voor wijsgeerige studien onverklaarbaar kunnen noemen, als men niet het menschelijke hart kende, dat bijna altoos nog een

zuchten behoudt naar bevrijding en verlossing, ook al wordt het door de macht der zonde verhinderd tot de vrijheid door te breken; en als wij niet den verderen levensloop van dezen verloren zoon kennen, die op zoo schandelijke wijze zijn goed doorbracht.

De oude lust tot de studie deed hem in 1780, na veertienjarigen dienstdienst, besluiten een eervol ontslag uit den krijgsveldtocht te vragen, dat hem dan ook verleend werd. Hij wilde zich naar *Edinburg* begeven om daar in de wijsbegeerte, die er in hooge eere stond, te studeeren. Al eer hij derwaarts vertrok, wenschte hij zich echter in den echt te begeven, en toonde in de wijze, waarop hij trachtte dit doel te bereiken, weder zijn verregaande lichtzinnigheid.

Op zekeren dag reisde hij van *Amsterdam* naar *Haarlem*. gelijk het in die dagen de gewoonte was, met de trekschuit. Hij ontmoette daar een vischvrouw, die bokking verkocht, en vroeg haar ten huwelijk! Zij was echter verstandig genoeg om dit aanbod af te slaan. Dit ontmoedigde hem echter niet. Zijn weg naar *Leiden* vervolgend, werd hij in de *Haarlemmerstraat* aldaar getroffen door het liefelijk gezang van een jeugdig meisje, dat bezig was met spinnen, en bleek de dochter te zijn eener arme weduwe. Nu wendde hij zich met het door de vischvrouw afgeslagen aanbod tot de spinster, en ziet! hier verkreeg hij zijn wensch. Kort na daarna, den 8sten Mei 1780, werd tusschen *Helena Frank* en onzen *Van der Kemp* een wettig huwelijk gesloten. Dit was Gods hand. *Helena* was, niet-tegenstaande haar lichtzinnig huwelijk, een vrome vrouw, die op haar man zulk een gezegenden invloed uitoefende, dat hij uitwendig geheel veranderde, en met haar een gelukkig leven leidde. De echtgenooten schijnen elkander hartelijk lief te hebben gehad.

Te *Edinburg* werd de naam van *Van der Kemp* weldra bekend als dien van een uitstekend geleerde; een boek, *Parmenides* geheeten, maakte hem algemeen beroemd. Hij bewees daarin tot de groep van wijsgeeren van het laatst der vorige eeuw te behooren, die, met stellige verwerping der Goddelijke openbaring en van de leer der verzoening en verlossing door het bloed van *Jesus Christus*, nochtans aan een almachtig God, Schepper der hemels en der aarde, gelooven, die eenmaal ook het gevallen menschedom weder zou terechbrengen.

Terwijl hij in *Schotland* studeerde, kwam nog een ernstige roepstem tot hem. Zijn eenige, hem zoo teeder liefhebbende broeder, was ontslapen. En nu deelde de weduwe hem dit mede, hem zijn

heerlijk ziek- en sterfbed meldend, en ernstig vermanend zich tot denzelfden Heiland te wenden, die de rotssteen van 't vertrouwen haars mans was geweest. Doch het mocht niet baten. Er waren harder slagen en roepstemmen noodig, om hem te doen ontwaken uit den geestelijken dood.

Van der Kemp had ook de studie van zijn oud vak, de geneeskunde, weder opgevat, en werd den 27sten Juni 1872 op eervolle wijze tot *Doctor in de Genees- Heel- en Verloskunde* bevorderd.

Daarna keerde hij naar het Vaderland terug, vestigde zich te *Middelburg* als geneesheer, was daar algemeen geacht, en werd ten blijke daarvan tot kolonel benoemd der stedelijke schutterij.

Maar wij kunnen wat er verder geschiedde gevoegelijk rekenen als te behooren tot het tweede tijdvak zijns levens, en het eerste als afgesloten achten door zijn terugkomst in het vaderland, niet als een bekeerd, maar toch als een fatsoenlijk man, van onberispelijken wandel.

HOOFDSTUK II.

DE MORGENSTER GAAT OP.

Dr. Van der Kemp had nu het pad der losbandigheid en onge-rechtigheid geheel verlaten. Ja, zijn uitwendig leven muntte uit door voortreffelijke eigenschappen. Hij onderscheidde zich als geneesheer door buitengewone bekwaamheid en nauwgezetheid. Ook bleef hij voortdurend met ernst naar den weg des heils zoeken. Merkwaardig is het, met het oog op 't geen verder zal geschieden, dat hij bij zijn wijsgeerige beschouwingen steeds op den voorgrond stelde, dat God rechtvaardig is, en dus het kwaad moet straffen. Op dezen weg zou de Heere God hem ontmoeten; een ontzettende gebeurtenis zou hem onder het gewicht van Gods slaande hand verbrijzelen — en behouden.

Wonderbaar zijn des Heeren leidingen met zijn uitverkorenen. Allerlei omstandigheden moesten medewerken om zijn raad te volvoeren, en *Van der Kemp* uit *Middelburg* te doen vertrekken.

Van de binnenlandsche beroerten, die ons vaderland aan het einde der vorige eeuw teisterden, is reeds met weinige regelen gewaagemaakt. Ook *Middelburg* moest daarvan de treurige gevolgen smaken. *Zeeland* was over 't algemeen den *Prins van Oranje* zeer genegen, en is het ook het meest en het langst gebleven. Alle openbaringen van een tegenovergestelden geest gaven tot heftige volksmanifestatiën aanleiding, en zooals gewoonlijk werden daarbij groote onrechtvaardigheden bedreven; niet zelden kwam het tot oproer en plundering bij het gepeupel. *Van der Kemp* werd, terecht of te onrecht, dat is niet uit te maken, voor een *patriot* (ook *keezen* genoemd), dat wil zeggen, een tegenstander van *Oranje*, gehouden. Hijzelf verzekerde, dat dit niet het geval was; waarschijnlijk had hij zich geheel buiten den strijd gehouden, en zich aan studie en praktijk gewijd. Hoe dit zij, in 1787 kwam het tot een oploop, tengevolge van een bezoek van den heer *Van den Zandheuvel* uit *Vlissingen* te *Middelburg*, omdat deze op zijn jacht, behalve de *Prinsenvlag* een klein rood vlaggetje liet wapperen, dat men voor een bewijs van keesgezindheid hield, en hetwelk de schipper niet verkoos neêr te halen, hoewel het volk dit eischte. *Dr. Van der Kemp* werd onschuldig in de zaak betrokken en door het gepeupel zwaar mishandeld; zijn huis werd geplunderd, zonder dat de Overheid, die helaas ook toen reeds haar heerschappij had verloren, dit belette. Om verdere moeilijkheden te voorkomen, legde *Van der Kemp* als kolonel der schutterij openlijk de verklaring af, dat hij beloofde het oude staatsbestuur getrouw te zullen blijven. Om dit te bewijzen, liet hij den Magistraat van *Middelburg* verzoeken de vaandels van het corps, die hij in bewaring had, van hem over te nemen. Het afhalen geschiedde met krijgsvolk. In plaats van hierin een bewijs van onderworpenheid te zien aan de oranjegezinde Overheid, achtte het volk, dat trouwens bij andere gelegenheden en elders, zooals blijken zou, wel reden had de gezindheid zijner leidslieden te wantrouwen — dat *Van der Kemp*, door deze vaandels zoolang zelf in bewaring te houden, een tegenstander van *Oranje* moest zijn. Als het niet door gewapende macht was verhinderd geworden, ware door de voor zijn deur samengeschoolde menigte zijn huis opnieuw geplunderd. 1)

De dokter besloot toen de woelige hoofdstad van *Zeeland* te verlaten en zich in het onaanzienlijke, stille *Zwijndrecht*, niet ver van

1) Zie „Wagenaar, Vervolg der Vaderlandsche Historie”, deel XVIII, pag. 341 e. v.

Dordrecht, te vestigen. Daar wijdde hij zich, naar de lust zijns harten, aan de studie, en, weinig vermoedend hoe dit hem naderhand nuttig wezen zou, vooral aan die der talen. Het *Hebreeuwsch*, het *Syrisch*, het *Ethiopisch* en het *Arabisch* werd door hem onderzocht, om het onderling verband dezer talen op te sporen. Doch van binnen bleef het donker. En hoe kon het anders? Gelijk hij zelf later verklaarde: »De Bijbel bestaat uit een aaneenschakeling van de allerdesperaatste wartaal voor hem, die er den geheimen sleutel niet van heeft.» Alleen bij Gods licht, het licht des Heiligen Geestes, zien wij het licht. Maar hoeveel is er dikwijls noodig om ons de oogen daarvoor te openen en in ootmoed naar dien sleutel te doen grijpen!

Wij zullen thans zien op welke wijze God hem daartoe bracht.

Dit geschiedde door een ontzettende gebeurtenis.

Op *Maandag 27 Juni 1791* maakte hij met zijn vrouw en dochtertje een pleiziervaart in een zeilbootje op *de Maas*. Eensklaps steekt er een windhoos op; het ranke vaartuig kantelt, keert onderstboven, en, zonder dat hij een hand kan uitsteken tot haar redding, ziet hij zijn teërgeliefde betrekkingen voor zijn oogen verdrinken. Hij zelf werd op de meest wonderdadige wijze behouden. Hij had zich vastgeklemd aan het omgeslagen vaartuig en dreef met den stroom mede. Het noodweer maakte het dengenen, die aan den wal dit hartverscheurend tooneel aanschouwden, volstrekt onmogelijk hulp te bieden. Hoelang zou hij het in dezen toestand kunnen uithouden? Waarlijk, hij was reddeloos verloren, zonder Gods wonderdadige tusschenkomst. Maar niets is onmogelijk bij den Heere. De rukwind brengt een der schepen, die in de haven van *Dordt* vastgemeerd liggen, in beweging, slaat het los van zijn touwen en drijft het den drenkeling tegemoet, die worstelend met den dood door het scheepsvolk nog juist bijtijds wordt gered.

Wat moet er in dien korten tijd zijn omgegaan in zijn ziel! Dat was Gods hand; de hand van Hem, die de zonde straft. Op eenmaal ontnemt Hij hem alles, wat zijn aardsche geluk uitmaakt. Hoe hij het gebeurde beschouwde, beschrijft hij zelf aldus: »Ik merkte dit schrikkelijk ongeval aan, als de gestrengste straoefening, welke aan mij kon uitgevoerd worden; en, dewijl ik den volgenden dag zoo klaar als de zon zag, dat zij geen het minste vermogen had om mij te verbeteren, zoo min als al het voorgaande, vreesde ik, dat

7 schiedb.
1798!
12180 v.
Lemmer

het met mij wanhopig moest staan, en dat God mij wel, als door geen strafoefeningen te verbeteren zijnde, aan mijn lot zou overlaten."

Hoe leerzaam is dit getuigenis! Ziedaar, voor dengene, die het met de zonde ernstig neemt, de uitkomst der meest diepzinnige wijsgeerige bespiegelingen: *wanhoop, troostelooze wanhoop!* Geen kennis of wetenschap baat het verbrijzeld zondaarshart; geen oordeelen en strafoefeningen vernieuwen het, hoewel ze het verbrijzelen. *Van der Kemp* zou het nu eindelijk inzien: wat het hart behoeft, vindt het alleen in 't geloof aan de onuitsprekelijke liefde en barmhertigheid Gods, die zich openbaart in de zending en overgave zijns Zoons. Om tot dat geloof den afgedwaalden zondaar te bewegen, diende de ontzettende tuchting, die hem verbrijzelde. Daarna zou die hartsvernieuwing volgen, die lust geeft in 's Heeren geboden en kracht om die te bewaren, naar welke hij vruchteloos had gezocht.

Toch kwam hij tot dit geloof ook weder op gansch merkwaardige wijze. *Van der Kemp* was, niettegenstaande zijn liefde voor de studie, een gevoelsmensch. Als zijn gevoel sprak, zwegen zijn redeneeringen, en handelde hij daarnaar. Dit maakte hem later onverschrokken en moedig in allerlei gevaren.

Nu dreef het gevoel van behoefte aan iets, dat hem troosten kon, hem den volgende Zondag naar het bedehuis. Het Avondmaal werd er gevierd. Zou hij daaraan deel nemen? Voor hem was het Sacrament zonder beteekenis; immers, aan een voor de zonde der wereld vergoten bloed geloofde hij allerminst. En toch ging hij. Dat zulk een openbaar en bekend bestrijder der waarheid tot de tafel des Heeren werd toegelaten, is wel een bewijs, dat er van uitoefening der kerkelijke tucht, behalve die, welke aan het eigen geweten der toetredenden wordt overgelaten, weinig sprake was. Het behaagde nochtans den Heere dit gaan voor hem ten zegen te doen worden. Terwijl hij aan den Nachtnaalsdisch was gezeten, was hij bezig met zijn zielstoestand. Hij kwam tot onderwerping onder Gods strafvende hand, en zeide in zichzelf: »Mijn God! tot hiertoe heb ik in Uw wegen met mij niet kunnen berusten, noch mij aan Uw wil onderwerpen; maar nu kan ik het doen. Ik verkies van mijn vrouw en kinderen beroofd te zijn, omdat het Uw welbehagen is. Ik vertrouw ze volkomen aan U toe." Dit gezegd hebbende was het hem, alsof hem met zachte stem werd geantwoord: »Vertrouw ze niet aan God, maar aan MIJ, en onderzoek mijne leer nog eenmaal.

IK zal u leeren. Gij zijt overtuigd van de rechtvaardigheid der toerekening van Adam's misdaad aan zijn nakomelingschap, en de wijze waarop Ik mijn volk behoud, is juist dezelfde. Doch eet nu van het brood en gedenk aan uw nieuwen Meester." 1)

Dat dit de stem des *Heeren Jezus* was, die hem hier, als eenmaal *Paulus* op den weg naar *Damaskus* tegemoet kwam, betwijfelde de dokter geen oogenblik. Naar huis teruggekeerd, waar hij zich het voorgevallene nauwkeurig herinnerde, geraakte hij, wellicht door overspanning, in een staat van bewusteloosheid, die eenige uren aanhield. Toen hij daaruit ontwaakte, gevoelde hij opnieuw het ontzaglijk gewicht der door hem vernomen woorden. Al zijn wijsbegeerte achtte hij nu niets waardig, en hij heeft haar nooit weêr beoefend. Wat troost kan ze den verloren zondaar ook brengen? Hij besloot den Bijbel te onderzoeken, en had nu den sleutel gevonden, die hem den toegang opende tot zijn onwaardeerbare schatten. De brief van *Paulus* aan de *Romeinen* werd het voorwerp zijner onderzoekingen. Daar vond hij, wat hij zocht, wat hem troosten en bevredigen kon: een rechtvaardiging om niet, die ons wordt toegerekend door het geloof in de liefde Gods.

Zijn ervaringen in die dagen beschrijft *Van der Kemp* aldus: »Door de liefde van Christus weggerukt, gevoelde ik nauwelijks de aanvallen van het ongeloof, de aanvechtingen van den verzoeker, de heerschappij der zonde in mijn ziel. En wat zoovele anderen bij ondervinding gekend hebben: het gewicht van den vloek, die op onze hoofden drukt, onze natuurlijke vijandschap tegen God, onze onwetendheid eindelijk, kende ik bijna slechts bij naam. De Heere oordeelde het niet dienstig, mij door redeneeringen over de dwaling en de waarheid tot de kennis van Hem te brengen; Hij viel mij op de wijze der krijgsknechten aan: Hij wierp mij neder door de kracht van zijn arm; Hij spreidde zooveel van zijn Koninklijke Majesteit ten toon, als noodig was om mijn hart te onderwerpen. En zoodra deze zegevierende Opperheer mijn ziel aan zich onderworpen had, werd Hij haar geneesmeester en profeet." 2)

Wel was het waar, wat de vrome ds. Vos, reeds hiervoren ver-

1) Zie: "Zegepraal der waarheid over het ongeloof, blijkbaar in de bekeering van Doctor Joh. Theod. van der Kemp, enz.", door dr. Herm. Is. Krom, prof. te Middelburg; te Dordrecht bij A. Blussé Jr., 1801, pag. 16 e. v.

2) Zie: "Het leven van den eerwaarden *Henri Martin*", Amsterdam, H. Hóveker, 1861, pag. 485.

meld, getuigde: »Wie is een leermeester gelijk *Jezus*? Deze wonderbare Profeet leert, wanneer het Hem belieft, door zijn Geest in één uur meer, dan alle akademiën der wereld in duizend jaren leeren kunnen.» 1)

De morgenster was opgegaan in zijn hart. Een heerlijke dag zonder avond zou daarop volgen; 't was het begin van het eeuwige leven.

Evenals bij vele andere groote mannen in het Koninkrijk Gods, volgde er nu voor dr. *Van der Kemp* een tijd van stille afzondering, die twee volle jaren duurde. Hij vermeed allen omgang met de wereld, en wijdde zich onverdeeld aan het onderzoek der Schrift in gemeenschap met zijn God, en werd meer en meer bevestigd in het geloof en voorbereid voor den gezegenden werkkring, die hem in zijn volgend leven wachtte.

In 1793 werd hij echter onverwacht uit de stille eenzaamheid tot het nieuw woelig openbaar leven geroepen, door een benoeming tot geneesheer bij het leger in *Staats-Vlaanderen*, die hij vermeende te moeten aannemen. Daar diende hij gedurende twee jaren niet alleen zijn vaderland, maar ook zijn getrouwen Heer en Meester, die hem in die jaren, zooals hijzelf het uitdrukt, »door een aanschakeling van de wonderlijkste gebeurtenissen op de bloedige oorlogstooneelen leerde verstaan, wat zijn macht, teedere zorg en raadgeving vermocht, ter besturing, bewaring en ten beste dergenen, die op Hem vertrouwen in de grootste gevaren en meest bekommerende omstandigheden.»

Na deze twee jaren werd hem een arbeidsveld van niet minder gewicht geopend, zoowel op het gebied der geneeskunde als op dat der zielzorg. Te *Feijenoord*, tegenover *Rotterdam*, was een groot militair hospitaal ingericht, dat in die oorlogstijden meer dan twee duizend kranken en verwonden kon bevatten. Onder *Van der Kemp's* bekwame leiding werd voor 't lichamelijk en geestelijk belang der verpleegden uitnemend zorg gedragen. De inval der *Franschen*, die ons arme, diep gezonken vaderland in bezit namen, en, als redders ingehaald, weldra bewijzen zouden, welke harde meesters zij waren, deed het hospitaal sluiten. *Van der Kemp* vestigde zich toen te *Dordt* en

1) Zie: »Merkwaardig verhaal, aangaande het leven en de lotgevallen van *Michiel Christiaan Vos*, enz.», te Amsterdam, bij H. Höveker, 2e druk, 1850, pag. 71. Een belangrijk boek, voor wie de toestanden vóór honderd jaren wil leeren kennen.

wijdde zich weder onverdeeld aan zijn geliefkoosde studiën. Een uitgegeven werk over de leer van den *Apostel Paulus* was daarvan de vrucht.

De tijd was echter nu nabij, dat God hem den weg zou aanwijzen, als het antwoord op 't geen in zijn ziel, als eens in die van *Paulus*, leefde, namelijk den wensch om te weten, wat de Heere *Jezus* wilde, dat hij nu doen zou?

HOOFDSTUK III.

DE ROEPING TOT DE HEIDENEN.

Wij hebben reeds opgemerkt hoe de tijden, waarin onze Dokter leefde, hoogst ongunstig waren voor alle geestelijke opwekking. Dit was het meest het geval, toen sedert het vertrek van *Prins Willem V* uit ons vaderland een zee van rampen het overstroomde. Zoo ooit, dan werden toen alle gemoederen bezig gehouden door den algemeenen, dagelijks stijgenden nood.

Toch zou ons ook thans weder uit *Engeland*, in de politiek onzen gevaarlijksten vijand, geestelijk de heerlijkste zegen toekomen.

In 1795 werd daar het *Londensche Zendelinggenootschap* opgericht. 1)

1) Op 21 September 1895 viert het *Londensch genootschap* zijn eeuwfeest. Het mosterdzaadje door 8 mannen uit onderscheiden kerkgemeenschap: 2 Episcopalen, 2 Presbyterianen, 4 Independenten of Congregationalisten, was een boom geworden, die zijn takken naar alle hemelstreken had uitgebreid, en uit allerlei volk en tong de arme Heidenen onder zijn schaduw een nest en toevlucht had doen vinden.

Het beginsel, om alle discipelen des Heeren, die Hem als hun Borg en Zaligmaker, hun Heer en God erkennen, samen te doen werken aan de uitbreiding van zijn Rijk, werd trouw bewaard, en met Gods hulp elk bezwaar overwonnen en wonderlijke uitkomsten verkregen. Groote mannen heeft het onder zijn zendelingen geteld, zooals onze Van der Kemp, Morrison, Williams, Moffat, Livingstone e. a.

Thans heeft het in Azië, Afrika en Australië 190 mannelijke en 62 vrouwelijke zendelingen onder zijn bestuur. Verder uit de inhoorlingen 1476 ambtelijk aangestelde zendelingen en 6758 evangelie-predikers. Het aantal leden zijner kerken bedraagt ongeveer 95,000; dat der schoolkinderen (in 1891) bijna 126,000.

De gemeenten uit de Heidenen brachten in het vorig jaar £ 27,000 op voor de zending; $\frac{1}{4}$ van het totaal bedrag.

Men is voornemens, ter eere van het eeuwfeest, te trachten het jaarlijksche inkomen van £ 110,000 tot £ 140,000 te doen toenemen en een jubiléfonds van £ 100,000 te verzamelen.

(1894).

Een leeraar der *Broedergemeente* overhandigde in 1797 aan Dr. *Van der Kemp* een Hoogduitsche vertaling van een gedrukte toespraak van dit genootschap. Zoodra de Dokter bekend werd met den inhoud, werd zijn hart vervuld met medelijden voor allen, die den troost des Evangelies missen; hij werd aangegrepen door de lust om aan het werk der Evangelie-verbreiding onder de Heidenen mede te arbeiden. Daartoe besloot hij de zes leerredenen, bij de inwijding van 't Genootschap gehouden, in het Hollandsch te vertalen. De kennismaking met den inhoud vermeerderde niet weinig zijn belangstelling in den arbeid onder de van het Goddelijk licht verstoken volken. Nu vond hij ergens de woorden (Richt. V. 23) aangehaald: »Vloekt Meroz, zegt de engel des Heeren, vloekt hare inwoners geduriglijk, omdat zij niet gekomen zijn tot de hulp des Heeren, tot de hulp des Heeren, met de helden.» Deze woorden maakten zulk een geweldigen indruk op zijn gemoed, dat hij op de knieën viel en uitriep: »Hier ben ik, Heere Jezus! Gij weet, dat ik geen eigen wil meer heb gehad, sedert ik mij aan U heb overgegeven, opdat ik in uw dienst moge worden gebruikt naar uw welbehagen. Verhinder mij slechts om iets te doen in dit groote werk in een vleeschelijken en zelfgenoegzamen geest, en leid mij in den rechten weg, indien er bij mij een verkeerde is.» 1)

Dit geschiedde in April 1798.

Wij moeten bij deze gewichtige gebeurtenis, die zulke groote gevolgen had, een oogenblik stilstaan.

In deze woorden toch van onzen *Van der Kemp* openbaren zich op merkwaardige wijze de kenmerken van den in die dagen ook onder de Protestanten in menig opzicht ontwakenden zendingsgeest.

De kerkelijke hierarchie had ook onder de Protestanten in menig opzicht het individueele leven, de rechtstreeksche persoonlijke gemeenschap van den Heere Jezus met zijn discipelen, aan banden gelegd. Tusschen het Hoofd en zijn leden stonden de ambtsdragers, die zich *geestelijken* noemden; tusschen Gods Woord en het geweten plaatste zich de kerkelijke belijdenis en uitlegging, die zich boven-menschelijk gezag aanmatigde. Nu brak de Heilige Geest door en verbrak die kluisters. De discipel en zijn Meester stonden tegenover elkaar, en zijn gebod: »Predikt het Evangelie aan alle

1) Zie: »Memoir of the Rev. J. T. van der Kemp, M. D. late missionary of South Africa», Londen 1813.

creatures", achtten zij ook tot hen gericht, evenals dit in de eerste tijden na des Heeren heengaan was geschied. De zendingszaak werd beschouwd als eene, die elk lid der gemeente persoonlijk heeft te behartigen, hetzij door henen te gaan, hetzij door het henengaan van anderen te bevorderen.

Toch scheen de weg voor *Van der Kemp*, om zelf heen te gaan, gesloten. Immers was daarvoor toenmaals een gansch andere opleiding dan de zijne en een kerkelijke ordening noodig. Aan zendeling-dokters dacht toen nog niemand. Daar hij echter zich tot dien arbeid innerlijk geroepen gevoelde, bood hij zich aan bij het Bestuur van het *Engelsche* genootschap, om te worden uitgezonden.

Dit aanzoek vond niet aanstonds een gunstig onthaal. De ingewonnen informatiën omtrent zijn verleden waren ongunstig. Bovendien was er iets zonderlings in de persoonlijkheid des Dokters, iets mystieks in zijn christelijk leven, dat voor overspanning deed vreezen. Om nader te worden ingelicht, wendden zich nu de *Engelsche* broeders tot een achtigwaardig Christen te *Rotterdam*, met name *Cornelis Brem*, en door Gods wonderbaar bestel was deze niet alleen met des dokters geheele vroegere leven wel bekend, maar had hij hem gedurende zijn praktijk in het hospitaal te *Feijenoord* nauwkeurig gadegeslagen, en de volle zekerheid verkregen, dat hij een oprecht bekeerd, ootmoedig en toegewijd kind van God was, met zeldzame gaven bedeed en tot zoodanig werk wel geschikt.

Den 2den Juli ontving dan ook *Van der Kemp* het bericht, dat het Bestuur hem met algemeene stemmen tot zijn zendeling had aangenomen, en dat hij naar *Londen* werd ontboden, ter verdere samenspreking en voorbereiding.

Wanneer men bedenkt, dat juist in dien tijd Engeland *Hollands* grootste vijand was; dat de beide landen met elkander in oorlog waren, en *Engelsche* schepen onze koopvaarders met hun lading buit maakten, is het dubbel merkwaardig, dat de geloovigen van beide landen broederlijk bleven samenwerken op het gebied der zending; zoodat dan ook *Van der Kemp* uitriep, na het lezen zijner aanstelling: »Welk een heerlijk schouwspel! Onderdanen van twee verschillende natiën ziet men thans in wederzijdsche liefde strijden voor de zaak van het Christendom, terwijl hun wederkeerige landgenooten roof en moord tegen elkander afkondigen, en zich gelukkig

achten, wanneer zij om wereldsche belangen en aangelegenheden elkander mogen verwoesten en vernielen."

De overtocht naar *Londen* was onder zulke omstandigheden ook zeer bezwaarlijk. Maar ook dit bezwaar werd voor hem opgeheven. Immers, al viel het *Hollandsche* schip, dat hem moest overbrengen, in de handen der *Engelschen*, voor hem zou dit niet anders zijn geweest dan bij zijn vrienden terecht komen. Hij kwam echter zonder tegenspoed over.

De groote vraag was echter, waarheen hij het Evangelie brengen zou? Helaas, de keuze was moeilijk, omdat het braak liggend veld zoo ontzaglijk uitgestrekt was. *Van der Kemp* wenschte daarheen te gaan, waar de Blijde Boodschap nog nooit was vernomen, en de kennis der *Etiopische* taal vestigde zijn aandacht op *Afrika*. Er waren vele redenen, die het Genootschap bewogen met deze keuze geen genoegen te nemen; maar men gaf eindelijk toe, en *Zuid-Afrika* werd het land zijner bestemming.

Wij willen nu met dit land, en met hetgeen er op het gebied der zending geschied was, eenigszins nader kennis maken.

Het zuidelijkst gedeelte van *Afrika*, door de *Portugeezen* ontdekt, was door de *Hollanders* in bezit genomen, die er eerst een handelsstation voor de vaart naar *Oost-Indië* en later een bestuur vestigden. Hun macht breidde zich hoe langer hoe verder uit, en hun heerschappij kenmerkte zich, helaas! door een gruwelijke en schandelijke onderdrukking der arme inboorlingen: de *Hottentotten*, *Kaffers* en *Boschjesmannen*.

Geldelijk gaf de kolonie groote winsten, en wierp nieuwe schatten in den schoot der machtige *Oost-Indische Compagnie*. De hoofdstad, aan de *Kaap de Goede Hoop* gelegen en de *Kaapstad* genoemd, de zetel van het Gouvernement, bloeide, en de kolonisten onderscheidden zich over 't algemeen door strenge rechtzinnigheid in de leer. Daar de meesten in het binnenland zich vestigden, en daar boerderijen aanlegden met talrijke kudden vee, werden de *Kapenaren* algemeen met den naam van *Boeren* aangeduid, welken naam zij nog heden dragen. Behalve vele *Hollanders*, en daaronder vaak niet van de beste soort, vestigden zich aan de Kaap, na de herroeping van het Edict van Nantes, ook vele Fransche *Hugenoten*. Zij onderscheidden zich boven de andere inwoners door een mildere opvatting der heilswaarheid en door een betere behandeling der

inboorlingen. Dezen waren verdeeld in onderscheidene stammen, die zeer verschilden van aard. Er waren woeste, roofgierige, moorddadige, maar ook vredelievende en zachtaardige. Deze laatste soort werd vaak door de eerste wreedaardig verjaagd, van have en goed beroofd en gruwelijk mishandeld. Maar de grootste vijanden der arme zwarten waren de meedoogenlooze blanken. Daar het hart de beste advocaat en het geld de hoogste meester is voor den natuurlijken mensch, was het regel, dat naar niets werd gevraagd dan naar het voordeel, dat men van deze weerlooze slachtoffers kon genieten, en om dit goed te maken werd uit den Bijbel bewezen, dat de Negers, als afstammelingen van *Cham*, ook nog onder de bedee-ling des N. Verbonds, bestemd waren om de blanken als slaven te dienen. Welk een bitteren tegenstand de verkondiging des Evangelies onder hen van die zijde heeft ondervonden, zullen wij, helaas, in ons geschiedverhaal telkens ervaren. Zij werden niet menschen, maar *schepsels* genoemd, veelal met honden gelijk gesteld, niet zelden minder goed dan deze behandeld. Recht was voor hen niet te verkrijgen, en dat men hen wederrechtelijk hun grond en bezit had ontnomen, hen dwingend tot een zoogenaanden afstand, zoo goed als om niet, achtte niemand diefstal; gelijk het trouwens altoos door de koloniale Staten is geschied, die zulke landen zoogenaamd in bezit namen en als hun eigendom beschouwden; gelijk ook geheel *Midden-Afrika* in onzen tijd door de Mogendheden als eigen goed is verdeeld.

Dat men ook aan deze schepsels, als men ze in een anderen zin onder alle creaturen rekent, het Evangelie moest brengen, deze overtuiging leefde in het hart van onzen *Van der Kemp*; hoewel het hem wel bekend was, dat nergens hem grooter bezwaren zouden in den weg staan dan in *Afrika*, dat toen vooral wel het *Donkere Afrika* mocht heeten.

Tot op dien tijd waren de pogingen om in het binnenland de Blijde Boodschap te brengen jammerlijk mislukt.

In 1737 was, op verzoek van een vermogend Amsterdammer, een vriend van den *Grauf van Zinzendorf*, een der Moravische broeders, *Georg Schmidt* 1) geheeten, naar *Afrika* gezonden en in de Tafelbaai aan land gezet: een vreemdeling in een vreemd land. Hij was toen 27 jaar oud, doch reeds in Boheme om des geloofs wille vervolgd

1) Zie voor zijn levensgeschiedenis o. a.: "Die gute Botschaft, Missionstractate der Brüdergemeine No. 3: Gnadenthal H. J. Schneider." Stuttgart, Verlag von R. Roth.

en in den kerker geworpen, waar de bekende *Melchior Nitschmann* in zijn armen stierf. Hij verkreeg, na zesjarige gevangenschap, de vrijheid weder en kwam in 1734 te *Herrnhut*. Nadat hij zich een jaar in *Amsterdam* had voorbereid, met handenarbeid zijn brood verdienend, kwam hij arm, vreemd, zonder eenigen steun dan zijn God, in wien hij zich rijk gevoelde, in *Zuid-Afrika* aan; en toen men daar het doel zijner komst vernam, was algemeene verachting zijn deel. Doch dit schrikte hem geenszins af. Hij vond in zekeren *Afrikaan*, een *Hottentot*, een tolk, en begon den *Hottentotten* het Evangelie te verkondigen; eerst in de *Kaapstad*, later 120 Engelsche mijlen ver in het binnenland onder de *Hottentotten*, met nog twee helpers. Hij leerde daar de landstaal en onderwees de kinderen in het *Hollandsch*. Een dorp werd door hem gesticht, dat *Gnadenthal*, Dal der genade, werd genoemd en God verheerlijkte zijn genade onder dit volk.

De *Hottentotten*, waaronder hij arbeidde, behoorden tot de vredelievende stammen; maar zij hadden dit met de andere inboorlingen gemeen, dat zij op den laagsten trap der menschelijke beschaving stonden en in menig opzicht weinig van de dieren verschilden. Zij waren ongemeen leelijk, ontzettend vuil, gruwelijk verzonken in onzedelijkheid en allerlei zonden. Hun godsdienst bestond in pogingen om den boozen geest te verzoenen, dien zij voor meester van het heelal hielden; zelfs kinderen werden hem geofferd. Daar nu deze beschrijving toepasselijk is op alle inboorlingen van *Zuid-Afrika*, en zij bovendien een alleronaangenaamsten stank van zich gaven, wat zelfs van bekeerlingen, die zich behoorlijk reinigen, nooit geheel wijkt, moge dit altans eenigszins tot verontschuldiging strekken van de wijze, waarop zij door de blanken werden beschouwd en behandeld in een tijd, waarin het Bijbelsch Christendom nog zoozeer door allerlei vooroordeelen werd beheerscht, en de verlichting, die alleen door den Heiligen Geest ook in dit opzicht kon worden geschonken, de menigte der belijders nog niet had bereikt. Dat echter sommige harten met dat licht waren bevoorrecht, zooals wij het in *Georg Schmidt* mogen zien, zal ons telkens blijken. Onder zulk een volk toch, afgescheiden van geheel de beschaafde wereld, alleen met zijn God, sterkt hij zich in den Heere en begint blijmoedig zijn werk. De verbinding met het moederland was in dien tijd zoo bezwaarlijk, dat het wel eens geschiedde, dat een brief twee jaar onderweg bleef, eer hij zijn bestemming bereikte!

Toch mocht *Schmidt* niet rustig voortwerken op dezen eenzamen en afgelegen post, waar slechts eenmaal het bezoek van twee zendelingbroeders, *David Nitschmann* en *Dr. Elder*, op weg naar *Ceylon*, hem een heerlijke verkwikking was. Toen na jaren geduldig zaaien de eerste vrucht werd gezien, eenige *Hottentotten* werden gedoopt, en de mare daarvan de *Kaapstad* bereikte, ontwaakte de vijandschap der *Boeren*, die vreesden, dat de *Hottentotten*, als zij beschaafde Christenen werden, hen niet meer als slaven zouden willen dienen, en die in de kerkelijk-politieke Overheid getrouwe hulp vonden tot bereiking hunner schandelijke plannen.

Schmidt werd ter verantwoording geroepen. Het verkondigen van het Evangelie aan de inboorlingen werd hem verboden, en hij keerde in 1744 naar *Europa* terug, hopen de daar de toestemming te verkrijgen tot voortzetting van een arbeid, die de schoonste vruchten begon te dragen. Van zijn hem dierbare gemeente, die uit 47 zielen bestond, nam hij een hartroerend afscheid. De gehoopte toestemming werd echter niet gegeven. De kleine gemeente, aan zich zelf overgelaten, kwijnde en ging te niet. *Georg Schmidt* kon niets voor zijn geliefde *Hottentotten* doen, dan voor hen bidden. In 1795 vond men hem op zekeren dag, neêrgeknield tot het gebed, ontslapen.

Zoo scheen dan de toelig der vijanden gelukt, en de deur der Zending onder de arme zwarten in Zuid-Afrika gesloten. Toch opende de Heere haar nog tijdens het leven van *Schmidt*. In 1792 vertrokken weder twee *Moravische* broeders, met verlof der *Oost-Indische Compagnie*, naar de *Kaap*. Zij begaven zich naar *Genadedal*. Wel ontwaakte weder de oude vijandschap der *Boeren*; maar gelukkig vond de zending van dien tijd af in de Regeering, hoewel die, door den oorlogstijd, herhaaldelijk verwisselde, en van *Hollandsch Engelsch* werd en omgekeerd, voortaan voldoende bescherming.

Ook is het verblijdend te mogen vermelden, dat er aan de *Kaap* enkele predikanten waren, die zich warme vrienden betoonden van de Evangelie-verkonding aan alle creaturen, dus ook aan de *Negers*. Twee hunner, wier namen wel waard zijn te noemen, muntten hierin uit: zij waren *Ds. van der Been* (1750) en *Ds. van der Lier*, (1784). Eerstgenoemde had daarvoor zelfs vervolging te verduren.

Later (1794) betoonde zich de ons reeds bekende *Ds. Vos* een warm vriend der zending onder de Zuidafrikaansche Heidenen. Hij

preekte bij zijn intrede als beroepen predikant te *Rodezand* over de bekende woorden (Markus XVI: 15), »Predikt het Evangelie aan alle creaturen,» enz., en wees er zijn hoorders op, dat zij dit hadden toe te passen op al hun onderhoorigen. Eerst verwekte dit groote ontsteltenis, maar *Vos* wist den tegenzin zijner gemeentenaren door zijn voorbeeld en wandel te overwinnen. Hij hield zelf toespraken tot de Heidenen, en *Rodezand* werd een lichtgevende ster in dezen donkeren nacht.

HOOFDSTUK IV.

HET NEDERLANDSCH ZENDELINGGENOOTSCHAP.

In het vaderland teruggekeerd, vol vurigen ijver voor het heerlijk werk der Evangelieverkondiging aan de blinde Heidenen, met een geopend oog voor het schandelijk verzuim der Christenheid ten opzichte van het duidelijk gebod des Heeren, wist V. d. Kemp vele vrienden voor zijn overtuiging te winnen en doorreisde daartoe geheel het land. En waarlijk, de omstandigheden maakten het naar menschelijke berekening onmogelijk, om in *Nederland* tot stand te brengen, wat sedert 1795 in *Londen* bestond: een *Zending-genootschap*, dat opgericht uit onderscheiden Kerkgemeenschap alle Christenen samenbracht, ten einde boden uit te zenden om den Heidenen, overeenkomstig de leer der Schrift, bekeering en vergeving van zonden te prediken, en te doopen degenen, die bewijzen zouden in waarheid in den Heere *Jezus Christus* te gelooven. Dit toch was het kenmerk der zendingbeweging, die thans ongeveer een eeuw bestaat, en waardoor, niet in schijn, maar in waarheid, meer is uitgericht dan in de vorige eeuwen, toen er niet gevraagd werd naar geloof en bekeering, maar duizenden alleen door den doop zoogenaamde Christenen werden, om, of in het Heidendom voort te leven, of zoodra er vervolging of nadeel aan verbonden was, weder af te vallen.

De denkbeelden van *Van der Kemp* waren inderdaad toen ter tijd uiterst ongewoon, en schenen velen onzinnig, ja ook in *Enge-*

land bij de streng-kerkelijken laakbaar. Daarenboven, gelijk wij reeds zeiden, was iedereen in het fel geteisterde en zwaar bezochte *Nederland* met bezorgdheid vervuld omtrent den politieken toestand. En toch — want voor den Heere God bestaan immers geen hinderpalen — toch ontstond er door *Van der Kemp's* optreden een heerlijke opwekking, vooral in zijn geboortestad *Rotterdam*, en bezielde de groote gedachte velen: wij moeten het Evangelie aan de Heidenen brengen, zooals onze *Engelsche* broeders ons zijn voorgegaan, namelijk door de stichting van een *Genootschap op Bijbelschen grondslag*, waarvan elk Christen van onderscheiden kerkgemeenschap lid kan worden. 1)

Nadat nog in November 1797 door *Van der Kemp* een oproeping aan de Christenen van het *Engelsche* genootschap in het *Nederduitsch* was uitgegeven, kwamen op den 19en December op zijn uitnoodiging te *Rotterdam* 40 mannen te zamen om over de oprichting van een *Nederlandsch Zendelinggenootschap* op denzelfden grondslag te handelen. De samenkomst had plaats ten huize van den predikant *Verster*, onder voorzitterschap van den hoogleeraar *H. J. Krom*, die zich steeds een warm vriend van *Van der Kemp* betoonde, en hem ook, toen hij werd aangevallen wegens onrechtzinnigheid in de gereformeerde leer, openlijk daarvan vrijpleitte.

Het doel werd door Gods goedheid bereikt. De dag der samenkomst, wel waardig onder de Christelijke gedenkdagen onzer vaderlandsche historie te worden gerekend, werd die der geboorte van het *Nederlandsch Zendelinggenootschap*, waarvan wij onzen *Van der Kemp* den stichter noemen mogen, en koos zich den lieflijken tekst tot motto: *Vrede door het bloed des kruises*. Het noemde zich »Nederlandsch Zendelinggenootschap ter voortplanting en bevordering van het ware Christendom, bijzonder onder de Heidenen." Het plan was zich niet alleen te bepalen tot de zoogenaamd Uitwendige zending maar ook de Inwendige te behartigen. 2)

Merkwaardig veel instemming, als men de tijden en omstandigheden in aanmerking neemt, vond het nieuwe plan, maar ook grooten tegenstand en menigvuldige tegenspraak.

1) De Engelschen hebben daarvoor het karakteristieke woord *Undenominational*. In 1796 werd te N.-York een dergelijk Genootschap gesticht. De beroemde *David Bogue*, predikant bij de *Presbyteriaansche Kerk*, was medestichter van het *Engelsche*.

2) De geschiedenis van zijn ontstaan en ontwikkeling vindt men in »Gedenkschriften van het *Nederl. Zendelinggenootschap*», enz. in 1801 en later uitgegeven bij *N. Couvée* te *Rotterdam*.

Laat ons, om doel en strekking van het Genootschap goed te leeren kennen, uit den mond der oprichters zelf daaromtrent een en ander vernemen.

Het titelvignet der uitgegeven Gedenkschriften bevat den tekst (Col. IV : 20): »*Vrede door het bloed des kruises*», en naar de gewoonte dier dagen prijkt daaronder een toepasselijk gedicht. Het luidt :

»Geschenk van Gods genâ, beminnelijke *Vrede*,
 Gekocht door 't kostlijk *Bloed* van 's Vaders eigen Zoon,
 Wat groote zaligheid deelt gij den sterv'ling mede,
 Wat glans van hemelvreë spreidt gij alom ten toon!
 Gij, door Immanuel aan Adams kroost hergeven,
 Gij wilt van vreeze en schrik 't beroerd gemoed ontslaan,
 En biedt vergiffenis, verlossing, eeuwig leven,
 Geheel de wereld door, het schuldig menschedom aan.»

Tegen de ernstige beschuldigingen, waaraan de oprichters blootstonden, verdedigden zij zich op waardige wijze. Hun drijfveeren waren in waarheid geen andere dan »een gevoelig medelijden met der Heidenen hoogst beklagenswaardigen toestand, schaamte over het langdurig verzuim van een zoo gewichtigen Christenplicht, hoogachting en liefde voor den eeuwig geprezen Zaligmaker, die ons zoo uitnemend heeft liefgehad, en om zondaars te redden en te zaligen zich tot den verachtelijken kruisdood zoo willig vernederd heeft, en een hartelijke zucht tot de zalige behoudenis dier medelijdenswaardige schepselen, die toch ook onze natuurgenoeten, ook met ons bestemden voor de eeuwigheid zijn.»

In welken zin het »*Vrede door het bloed des kruises*» werd bedoeld, namelijk in den Bijbelschen, dat alleen door het geloof in het voor onze zonden vergoten bloed des Heeren *Jezus* voor den verloren zondaar vrede is te vinden, werd duidelijk uitgesproken, en openlijk verklaard, dat »*alle leden* instemden in 't geloof des harten in den Heere *Jezus Christus*, als den Goddelijken Verlosser, die voor ons en in onze plaats onze zonden heeft gedragen in zijn lichaam op het hout.» Als grondslag van het Genootschap werden het O. en N. T. en de Twaalf Artikelen des algemeenen Christelijken geloofs gekozen.

Het is een verblijdend lichtpunt in die donkere dagen, dat een honderdtal hoogleeraren, predikanten, benevens een groot aantal leden van onderscheiden kerkgemeenschap, zich aansloten aan het *Nederlandsch Zendelinggenootschap*. Inderdaad werd nu ook in ons Vaderland voor het eerst de voet gezet op een geheel nieuwe baan, die der Evangelisatie door de discipelen des Heeren, in gehoorzaamheid aan hun Meester, ter bevordering van zijn Koninkrijk.

Het *Nederlandsche Genootschap*, dat nu bijna 100 jaren heeft bestaan, heeft met uitnemenden zegen gearbeid, vooral in de *Minahasse* van *Menado*. Langen tijd bleef het zijn kenspreuk getrouw; maar ook hier is het bewezen, dat menschelijke voorzorgen niet bij machte zijn het insluipen en de overhand nemen van de gevaarlijkste dwalingen te verhoeden. Onder leeraars en zendelingen van het Genootschap openbaarde zich later het voor het geestelijk leven doodelijk rationalisme, dat van geen plaatsbekleedend lijden, geen losprijs door het bloed des kruises, ja van geen Zaligmaker weten wil, dien wij als onzen Heer en onzen God aanbidden; en omstreeks de helft onzer eeuw gevoelden zich vele leden daardoor genoopt het Genootschap, dat zijn grondslag niet getrouw was gebleven, vaarwel te zeggen. Later is echter hierin verbetering gekomen.

Wanneer het weder geheel en beslist de goede belijdenis zijner vrome grondvesters zal handhaven, dan zal ook voorzeker de zegen ten volle wederkeeren, dien het in menig opzicht heeft ondervonden en gesticht 1).

1) Het *Nederlandsche Zendelingen*. heeft thans in onze *O. I. Bezittingen* 11 zendelingen onder zijn bestuur, waaronder 1 zendeling-dokter, met 130 inlandsche helpers, behalve die op *Savoe*, wier aantal in het laatste jaarverslag niet werd vermeld. Het heeft sedert den aanvang zijner werkzaamheden 106 Evangelieboden uitgezonden.

De ontvangsten bedroegen in het laatste boekjaar f 75,791.62⁵, de uitgaven f 79,977 49. De ontvangsten der beide vorige jaren waren belangrijk hooger, voornamelijk door een *legaat* van f 50,000 in 1893, door extra-giften voor het *tekort* in 1892.

Voor al de arbeid op *Menado* in de *Minahasse* is een uiterst gezegende geweest. De bevolking bestaat thans uit 134,277 Protestanten, 4082 Roomschen en nog slechts 11,039 Heidenen. Onder de leiding van 10 hulppredikers en 1 leeraar, die met het Genootschap in betrekking staan, zijn er bovendien 67 inlandsche helpers werkzaam.

Er zijn thans in het *Zendelinghuis* te *Rotterdam*, waarvan *Dr. C. J. Weyland* Director is, 8 kweekelingen. (1894)

HOOFDSTUK V.

REIS NAAR ZUID-AFRIKA; aankomst en eerste arbeid aldaar.

Van der Kemp keerde nu naar *Londen* terug, om zich verder voor zijn nieuwe, gewichtige betrekking voor te bereiden. Daartoe behoorden het aanleeren van die kundigheden, die hem onder de Heidenen zouden te pas komen, zooals het boekdrukken, maar ook het bakken van steenen, om zijn eigen huis te kunnen bouwen. Met onverdroten ijver legde hij zich op het een en ander toe.

Den 16den November 1798 werd hij door de *Presbyteriaansche Schotsche Kerk* te *Londen* plechtig geordend tot predikant en tot zijn dienstwerk ingewijd. Het is van belang hierop te letten, met het oog op den tegenstand, dien hij later zou ondervinden, en die daardoor nog minder gewettigd was, dan wanneer hij eenvoudig als zendingeling was uitgezonden zonder een kerkelijk ambt te bekleeden.

Van der Kemp gevoelde zich intusschen inwendig hoogst gelukkig en was vervuld met ingenomenheid met zijne schoone roeping; en God, die hem geroepen had, toonde hem zijn hulp en trouw op velerlei, vaak zeer merkwaardige wijze. Telkens werd hij door zijn wonderdoende hand voor gevaren bewaard, of daaruit gered. Reeds bij zijn tweede vertrek naar *Londen* geschiedde het, dat een *Fransche* kaper op de loer lag, om het schip, dat hem overbracht, prijs te maken. Tegenwind hield het echter zeven dagen op, en de vijand, het vruchteloos wachten moede, was weggezeild, éér zij voorbij kwamen,

Het voorbeeld van onzen Dokter had intusschen ook anderen, het waren drie jongelingen, bewogen, om zich voor den dienst onder de Heidenen beschikbaar te stellen. Een hunner was *Johannes Jacobus Kicherer*, uit *Utrecht*; twee waren *Engelschen*: zij heetten *James Edmond* en *William Edwards*.

Wij kunnen ons in den tegenwoordigen tijd, waar de stoombooten geregeld naar *Oost* en *West* de passagiers in weinig dagen of weken naar de plaats hunner bestemming brengen, moeilijk voorstellen welk een gewichtig feit een zeereis was van *Engeland* naar de *Kaap de Goede Hoop*, terwijl

nog bovendien de oorlog het schip en de schepelingen blootstelde aan het gevaar van in de handen der kapers te vallen; maar *Van der Kemp* was inderdaad een geloofsheld: zwaarigheden telde hij volstrekt niet. »Met zijn God sprong hij over een muur, en liep hij door een bende».

De gelegenheid om een moeilijk zendingswerk te beginnen werd hem reeds dadelijk geopend en door hem gretig aanvaard.

Voor *Engelsche* misdadigers was de *Botany-baai* tot strafkolonie bestemd. Niet minder dan 240 boeven zouden juist met een transportschip derwaarts worden gebracht. Het waren woestelingen, die reeds vóór hun vertrek hadden bewezen, dat men niet zonder levensgevaar onder hen kon verkeereren. De zendelingen namen het aanbod, om met deze gelegenheid mede te varen, aan, onder voorwaarde van als Godsdienstleeraars onder hen te mogen arbeiden; doch men waar-schuwde hen, met hen vooral op hun hoede te zijn.

Den 12den December 1798 vertrok de *Hilsborough* uit *Portsmouth*.

Van welken geest de gevangenen waren bleek weldra uit een door hen gemaakt, maar gelukkig vrijdeld plan, om de scheepsofficieren te vermoorden, naar *Frankrijk* te stevenen, dan het schip te doen zinken, en, met de sloepen ontkomend, hun vrijheid te herkrigen.

De zendelingen, voorzien van Bijbels en traktaten, laten zich echter door niets terug houden. In het scheepshol, donker en benauwd, waar zij bewaard worden, gaan zij tot de arme veroordeelden, en brengen hun de Blijde Boodschap, die ook voor dieven en moordenaars bestemd is, en ziet — zij worden met vriendelijkheid en vertrouwen begroet! Toen nu, tengevolge van hun ellendig verblijf, rotkoortsen onder hen uitbraken, die 34 hunner ten grave sleepten, en dit de zendelingen niet wederhield, hen te bezoeken en hun de vertroosting des Evangelies te brengen, werden zij daardoor zoozeer bewogen, dat er, door de werking des Heiligen Geestes, een heerlijke opwekking onder hen plaats greep, zoodat de Dokter met innige blijdschap kon schrijven: »De meeste der gevangenen hooren het Fvangelie met eerbied en ontzag, en sommige met blijkbare overtuiging en waarachtige bekeering tot God, op hun geboeide knieën vallende en God om genade aanroepende. Onderling houden zij bidstonden, welke door één hunner, *Brown* geheeten, geregeld en bestuurd worden.» De ontembare booswichten werden nu ook gehoorzaam en onderworpen.

Zoo werden de kenmerken eener geestelijke opwekking hier heerlijk aan den dag gebracht, en wat van dit alles het schoonste is, het was geen uitwendig, maar een waarachtig, goddelijk werk. Toen de gevangenen aan de plaats hunner bestemming werden ontscheept, volhardden zij in hun nieuwe woonplaats in hun Christelijken wandel en brachten vruchten voort, der bekeering waardig. Hartroerend was het afscheid van hun geliefde leeraars, toen zij van elkander moesten scheiden.

Voordat de reis was volbracht, werd echter nog een wonderdadige bewaring ondervonden. Door een hevigen storm kreeg het schip veel water binnen, dat niettegenstaande het pompen voortdurend toenam, zoodat het schip in groot gevaar verkeerde van te vergaan. In die benauwdheid riepen de zendelingen den Heere God aan, daartoe zich in het gebed vereenigend; en — de storm bedaarde, de spui- en geschutgaten werden dicht gestopt, en nu kon het schip door pompen van het water worden bevrijd.

Den 31sten Maart 1799 landde men behouden in de *Tafel-baai* aan. Van daar ging men naar de *Kaapstad*, waar de Regeering was gevestigd.

Met zeer verschillende gevoelens werden de zendelingen ontvangen, zoodra het doel hunner komst werd vernomen; haat en vijandschap namen echter algemeen de overhand, vooral van de in de kerkleer wel rechtzinnige Boeren, maar die gewoon waren, evenals de *O. I. Compagnie*, in de praktijk hun godsdienstig leven afhankelijk te maken van het geldelijk belang, dat dreigde benadeeld te worden door elke emancipatie der Heidenen. Doch er waren, Gode zij dank! ook loffelijke uitzonderingen op dezen regel: niet alleen sommige predikanten, maar ook vele inwoners van de *Kaapstad* verheugden zich hartelijk over de komst der zendelingen; nochtans vormden dezen een kleine minderheid.

Onder degenen, die met de grootste ingenomenheid Van der Kemp en zijn medearbeiders begroetten, behoorde de vrome *Ds. Vos*. Hij reist, op het bericht hunner aankomst, terstond van *Rodezand* naar de *Kaap*, vindt daar Van der Kemp reeds volijverig bezig om vrienden en voorstanders voor zijn plannen te winnen, en zulks met een verblijdende uitkomst; en beschrijft wat hij gezien en ervaren heeft na de blijde begroeting en ontmoeting aldus: »De oudste zending, *Van der Kemp*, vol vuur, wilde ook in dit Land, en wel in de hoofd-

plaats, een Godsdienstig Genootschap oprichten. Ik maakte veel zwaarigheid, vooral om op den duur Directeuren te vinden. Zijn Eerw.^e, door benden kunnende dringen, en over muren kunnende springen, wist van geen zwaarigheid. Wij moesten slechts beginnen. Daar ik mij nu hieraan geenszins wilde onttrekken, stond ik hem bij; en spoedig was het *Zuid-Afrikaansch Genootschap* gevestigd."

De broeders gingen nu met *Ds. Vos* naar *Rodezand*, en de beide *Engelschen* werden daar door hem kerkelijk geordend.

Kort daarna werd te *Stellenbosch* een Hulpgenootschap gesticht.

Voordat *Van der Kemp* definitief zijn werk aanvaardde, besloot hij een bezoek te brengen aan het door de Broedergemeente gestichte *Genadedal*. Op dien tocht werd zijn leven weder wonderlijk bewaard. Hij verdwaalde, en maakte toen kennis met de plaag der binnenlanden van *Zuid-Afrika*, het verscheurend wild gedierte. Hij moest zich onder den blooten hemel te slapen leggen, en bemerkte weldra, dat huilende wolven hem omringden, ja zij vielen een der paarden van den nabij hem staanden wagen aan, en verscheurden het; doch hem raakten zij niet aan. — Hoe verblijd de drie *Moravische zendelingen* waren, toen zij *Van der Kemp* en het doel van zijn komst leerden kennen, kan men denken. Hij keerde naar de *Kaapstad* terug met drie gedoopte *Hottentotten*, zoovele zegeteekenen van het zendingswerk, en behield deze ook later bij zich, om als gidsen en tolken te dienen.

De groote vraag, die boven alles de zendelingen bezig hield, was nu: »Werwaarts zullen wij gaan?" Ook daarin zou de Heere hun den weg wijzen.

HOOFDSTUK VI.

ONDER DE HEIDENEN.

Terwijl de zendelingen te *Kaapstad* afwachtten, werwaarts hun God hen zou leiden, kwam zekere *Floris Visser*, een *Veldkornet*, d. w. z. een officier der regeeringstroepen, die in het binnenland de orde bewaarden, met een zonderling gezelschap de stad binnen. Hij was

uitgezonden geweest om een einde te maken aan de roof- en moordtochten van de meest woeste van alle stammen onder de inboorlingen, nl. de *Bosjesmannen*, zelfs door de *Kaffers* gevreesd, en had zijn opdracht meesterlijk vervuld, zoodat er met hen een verdrag was gesloten; maar hoezeer was deze man, die God vreesde, verwonderd, toen deze *Bosjesmannen* hem verzochten, om hun leeraars te zenden, die hun den weg leerden verstaan om God te dienen! Hij stelde hun voor, twee hunner stamhoofden af te vaardigen, om dit verzoek aan de Regeering over te brengen. Toen een andere volksstam, de *Korunna's*, dit vernamen, vroegen zij voor zich hetzelfde. Ook zij vaardigden een hunner af, om met *Visser* mede te gaan; en de wachtende zendelingen vernamen de aankomst dezer drie mannen, die hun als 't ware van Godswege toeriepen: »Komt over, en helpt ons!»

Niet minder dan de aankomst van deze vreemdelingen, werkten andere omstandigheden mede, om de leden van het nieuw opgerichte *Kaapsche Zendelinggenootschap* te bemoedigen, en zelfs onder de kolonisten een gunstiger stemming ten behoeve der Evangelisatie onder de inboorlingen op te wekken. Zij zagen, hoe gretig dezen gebruik maakten van de gelegenheid, in de *Kaapstad* voor de slaven en slavinnen geopend, om godsdienstig onderwijs te ontvangen, zoodat er geen plaats was in de voor hen opengestelde zaal, om allen te bergen; zij bemerkten, hoe Heidensche stammen begeerig waren naar het Woord Gods; zij vernamen, hoe ook in andere landen de zendingegeest ontwaakte, en de Dokter mocht, opgetogen van blijdschap, schrijven: »Ik ben niet in staat de blijken van Gods genadige goedkeuring op onze onderneming naar eisch te vermelden. Ze zijn zoo zichtbaar en tastbaar, dat genoegzaam het geheele land ze opmerkt.»

Nu werd besloten, dat *Edwards* en *Kicherer* zich onder de *Bosjesmannen* zouden vestigen. *Van der Kemp* zou voorloopig onder de *Kaffers* werken, doch met het plan, ook de *Bosjesmannen* naar vermogen te dienen; *Edmond* vergezelde den Dokter.

Toen op 22 Mei de afreize naar het *Kafferland* plaats had, mochten de zendelingen reeds ontwaren, dat het geen ondankbaar werk was, den verachten *Hottentotten* het Evangelie te verkondigen. Met de betuigingen van de warmste genegenheid en met bittere droefheid namen de arme Zwarten afscheid van hun vrienden en weldoeners. Wie zou voortaan zich om hun zielenheil bekreunen? Maar het licht begon te dagen, ook voor hen. Het zaad, door *Van der Kemp*

uitgestrooid om liefde voor de zending aan *de Kaap* op te wekken, zou opwassen en vruchten dragen.

De reis, die onze broeders aanvaardden, was geen gemakkelijke. Eigenlijke wegen bestonden slechts tusschen enkele hoofdplaatsen. Naar de binnenlanden moest men zich overal een weg banen door dichte wouden en over gevaarlijke stroomen. De wilde gedierten, leeuwen en wolven, waren overal de schrik der inboorlingen. In groote wagens, door ossen getrokken, werd gewoonlijk de tocht ondernomen, en men moest alles met zich voeren, wat men noodig had, ook voor den aanstaanden zendingspost midden onder de wilden. Wie levensgevaar, ontbering of vermoënis vreesde, moest liever tehuis blijven; wie niet tegen de grootste teleurstellingen bestand was, verloor ongetwijfeld den moed. Maar onze Dokter wist, door Wien hij was gezonden, en de kracht zijns Heeren werd in zijn zwakheid volbracht; Gods genade was hem genoeg.

De waardige predikant *Vos* werd op dezen tocht bezocht; *Kischerer* en *Edwards* bleven te *Rodezand* achter. *Edmond* en *Van der Kemp* zetten hun reis naar het *Kafferland* voort. Weldra maakten zij kennis met de onnoemelijke zwarigheden daaraan verbonden, met stortregens en sneeuwjachten, en de ontzettende plaag der woestijnreizigers: gebrek aan drinkwater. Toch ontbrak het reeds toen niet aan bemoediging; en hoogst verblijdend was het, tegenover hetgeen voortdurend van de *Boeren* werd ervaren, een gezin te ontmoeten, waar Gods Geest in het hart van den huisvader de vooroordeelen had overwonnen, en een warme liefde voor de Evangelieverkondiging onder de Heidenen had gewekt.

In de *Kweekvallei*, waar de reizigers den 13en Juni aankwamen, woonde *Samuel De Beer* op zijn boerderij, en ontving hen met gastvrijheid; maar toen hij vernam, met welk doel de zendelingen deze verre reis hadden ondernomen, werd hij vol blijdschap. Zijn liefste wensch was vervuld, zijn innigst gebed verhoord, de beste troost hem geschonken in de bitterste droefheid. Hij riep zijn gansche gezin, waaronder ook de zwarte slaven en slavinnen, samen, deelde hun de heuglijke tijding mede, dat deze mannen door God waren gezonden om het Heidenvolk tot den *Heere Jezus* te bekeeren, viel op zijn knieën, en riep uit: »O God! Gij hebt mij bedroefd met een onuitsprekelijke droefheid, door mijn kind, hetwelk ik op dezen zelfden dag begraven heb, van mij weg te nemen; doch nu verblijdt Gij mijn

ziel met nog grooter blijdschap, dan mijn droefheid is geweest, daar Gij toont mijn gebeden voor de bekeering der *Kaffers* gehoord te hebben, en mij vergunt op dit oogenblik het begin der vervulling Uwer belofte te aanschouwen." 1)

Vijf dagen mochten de broeders het goede in dit huis genieten, maar moesten toen verder. Het eerste doel hunner tocht was *Graaf Reinet*, het verstaafgelegen dorp, dat onder het bestuur stond der Koloniale Regeering.

Aldaar kwamen zij den 29en Juni aan. Nu zouden echter de grootste moeilijkheden en gevaren eerst aanvangen, waar zij, zonder bescherming, weerloos en verlaten, zich te midden der roof- en moordzuchtige Heidenen zouden vestigen. Wel ondervonden zij, zoowel van de Regeering, als van de te *Graaf Reinet* gevestigde bevolking, de meest mogelijke medewerking. Men beijverde zich om de koene zendelingen van al het noodige te voorzien: levensmiddelen, paarden, ossen, Hottentotsche helpers, alles werd hun in overvloed aangeboden; maar hun plannen achtte men onuitvoerbaar. De verhouding tusschen inboorlingen en kolonisten was zeer gespannen; elk oogenblik kon een oorlog uitbreken. Wat zou er dan van een paar weerlooze Blanken worden te midden der woeste vijanden? Maar niets kon hen terughouden. »God zou hen geleiden», en den 10en Juli trokken zij op. Nu waren er echter onder de *Kaffers* vreedzame stammen, *Stille Kaffers* geheeten; en aan de *Groote Vischrivier* werden er eenigen van die soort gevonden, die de vreemdelingen vriendelijk ontvingen, en twee hunner te hunner beschikking stelden om als tolken dienst te doen, en bij den Koning des lands, *Geika* geheeten, verlof te vragen, om zich in zijn land te vestigen als predikers des Evangelies. Koning *Geika* beloofde hun zijn bescherming; maar van een anderen kant kwamen nu onverwachts dreigende onweerswolken opzetten. Door de

1) Dat onder de harde schors der *Boeren* toch vaak een toegankelijk hart klopte, bleek eenmaal uit de ontmoeting van den bekenden zendeling in *Zuid-Afrika*, *Robert Moffat*, met een hunner. Toen hij op weg naar *Groot Namaqualand* bij hem gastvrij werd ontvangen, en men hem vroeg bij den huislijken godsdienst voor te gaan, vroeg *Moffat* om het dienstpersoneel te laten binnenkomen. De *Boer* begreep niet, wat hij meende. Toen echter *Moffat* de *Zwarten*, de *Hottentotten* noemde, werd hij zoo verontwaardigd, dat hij voorstelde dan liever de honden te roepen! *Moffat* antwoordde niets; men zong tezamen; hij sloeg den Bijbel op en las: »Ja Heere, maar de honden eten ook van de kruimkens, die daar vallen van de tafel huns heeren." De boer was getroffen; hij liet de *Hottentotten* binnenkomen, en zeide later tot *Moffat*: »Gij hebt met een harde hand een hard hoofd verbruijeld; ik zal mij voortaan nooit meer verzetten tegen de prediking des Evangelies aan de *Hottentotten*."

vijandelijke *Kaffers* verjaagd, kwamen talrijke kolonisten zich bij hen voegen, en dezen verdachten en beschuldigden hen van allerlei booze voornemens. Bovendien was men ieder oogenblik in gevaar door de *Kaffers* aangevallen, van alles beroofd of vermoord te worden. Reeds werd eenmaal de legerplaats door hen overvallen. Men besloot daarom, zoowel de kolonisten als de zendelingen, te trachten door de vlucht het gevaar te ontkomen; dit gelukte in zooverre, dat aller leven gespaard bleef, maar bijna al hun vee viel den vijand ten buit. Weldra gingen de kolonisten een anderen weg dan de beide vrienden; zij bleven toen alleen in het midden des vijands. Daar bouwden zij zich een woning, die *Van der Kemp* aldus beschrijft: »Ons huisje is van klei, zonder vensters en zonder schoorsteen om den rook door te laten; de deur van riet, het dak van stroo; een koffertje onze stoel, een mat onze tafel; de aarde onze rustbank en een hol in den grond ons haardijzer.»

Wie meent, dat zendeling te zijn een baantje is, waarin belangrijke ontmoetingen, zonder daarmee verbonden ontberingen, hem wachten, kan uit deze levensschets leeren, hoe dikwijls het tegendeel het geval is. Was het dan wonder, dat de jonge *Edmond* den moed verloor, en wilde weggaan om een ander arbeidsveld te zoeken? Maar niet alzo onze *Van der Kemp*. God was zijn leidsman, Hij zou hem op zijn tijd aan het werk stellen.

Die tijd kwam eerder dan men had kunnen verwachten. Inderdaad het gansche leven des Dokters was vol heerlijke uitkomsten en wonderbare leidingen! Toen namelijk in den omtrek bekend werd, dat er twee zendelingen waren aangekomen, stroomden vele hier verstrooide Christenen van allerlei natie, met hun slaven en slavinnen, en ook andere Heidenen, vaak langs ongebaande wegen, tot hen; en zoo vereenigde zich om hun woning een allervreemdste gehoor, dat echter één was in vurige heilbegeerte om den weg der zaligheid te vernemen, en weldra werden er zelfs godsdienst oefeningen met gezang gehouden.

Maar ook dit zou slechts van korten duur zijn. De aanvallen der oproerige *Kaffers* maakten steeds het verblijf onveilig, en bedreigden de vluchtelingen ook hier met vernieling. Ja, op zeker oogenblik scheen hun alle hoop om behouden te worden benomen; maar juist verschenen toen de afgezanten van koning *Geika*, en maakten aan de bedreigingen der *Kaffers* een einde.

Deze *Geika* speelt nu voortaan in de geschiedenis van onzen *Van der Kemp* een groote rol. Zijn macht was uitgebreid; hij was verstandig, en had, hoewel wispelturig zijnde, vele goede eigenschappen. Voor *Van der Kemp* vatte hij een groote genegenheid op, en was het middel in Gods hand, om hem den weg te banen tot het bereiken van zijn doel. Ook nu had hij zijn mannen gezonden, om den vrede te sluiten en de zendelingen uit te noodigen, tot hem te komen.

Het kostte echter aan *Van der Kemp* de grootste moeite, om *Edmond*, die den moed geheel had verloren, en zijn klein geleide te bewegen, den gevaarlijken en moeilijken tocht langs ongebaande wegen, door dichte wouden en over breede stroomen, te ondernemen; en tot zijn verwondering weigerden bovendien de afgezanten van *Geika* halsstarrig zijn gidsen te zijn. *Van der Kemp* behield nochtans goeden moed, vertrouwende op zijn God.

Den 28sten Augustus werd dan ook opgebroken; doch het scheen, alsof men roekeloos zich gewaagd had tot het ondernemen van een tocht, die bovenmenselijke kracht vereischte. Eerst trok men langs verwoeste dorpen en boerderijen, waarvan het puin nog rookte. Daarna geraakte men geheel verdwaald, zonder gids, zonder voedsel. Met de bijl moest men door de oerwouden zich een weg banen; geen mensch ontmoette men, maar des te meer roofgedierte; de rivieren moesten soms zwemmende, of over boomstammen als bruggen worden overgetrokken. En ziet! al deze zwaarigheden werden overwonnen. Zelfs voor spijszorgde de trouwe God door overvloed van wilden honig, struisvogeleieren en steenbokken.

En waartoe was het nu noodig, dat men geheel was verdwaald? Dat zou blijken, als men weder op den rechten weg was teruggekeerd.

De blanke kolonisten, die Christenen heetten, maar wier haat tegen de zending onder de zwarte Heidenen wij kennen, hadden besloten de zendelingen van kant te maken. Zij hadden daartoe vier *Engelsche* deserteurs omgekocht; en dezen hadden zich op den weg, dien de zendelingen moesten volgen, in hinderlaag verborgen, om hen, bij hun voorbijkomen, neder te schieten. De beramer van het plan, *Piet Prinslo* geheeten, had ook de *Kaffersche* afgevaardigden omgekocht, die daarom geweigerd hadden *Van der Kemp* en de zijnen te geleiden. Hij had al zijn maatregelen met de meeste zorg en bekwaamheid genomen; zij konden menschelijk gesproken niet verijdeld worden; en toch mislukten zij volkomen, omdat de verdwaalde zwervers,

van deze moordplannen onbewust, een anderen weg volgden.

Daarna werden zij gevonden door een zekeren *Sonkhinkoe*, opnieuw door *Geika* afgezonden, om hen op te sporen en tot hem te brengen. Den 20sten September kwam men in de koninklijke residentie, een *Kafferdorp*, aan, en werd door de inwoners vriendelijk ontvangen.

Edmond's moed begon nu te herleven. Hij zag, hoe God met hen was, en hoe het geloof bergen kan verzetten!

Maar de ontvangst, die hun van *Geika* te beurt viel, was weder zeer teleurstellend. De koning zelf, in binnenlandsche twisten gewikkeld, verklaarde hen niet te kunnen beschermen. Zelfs werd hij, door valsche aantijgingen van den reeds genoemden *Piet Prinslo*, zoo wantrouwend, dat alweder een wonderlijke bewaring alleen verhinderde, dat men *Van der Kemp* niet op de gebruikelijke wijze, dat is door speersteken doodde; een bij dezen vorst zeer gewone handelwijze.

Het gedrag van *Van der Kemp*, die onder alles telkens gerust en kalm bleef, maakte intusschen weldra een diepen indruk op den Koning en zijn omgeving, en toen diens tolk, een uit het *Kaapland* gevluchte blanke, *Buis* genaamd, die eerst zeer vijandig was, zelf de Godsdienstoefeningen kwam bijwonen, was de Dokter weder zeer verheugd, en schreef aan zijn vrienden, dat Gods weldaden onuitsprekelijk groot jegens hem waren. Een nieuwe poging van denzelfden *Prinslo* om den Dokter verdacht te maken, bracht intusschen alweder zijn leven in gevaar, waaruit hij ook weer door God werd gered. Ja deze laatste bevrijding was zelfs de aanleiding, dat hem *Geika* eindelijk de langgewenschte toestemming gaf om zich in zijn land te vestigen, en hem den naam van *Tinkhanna* schonk, dien hij in 't vervolg voortdurend onder de *Kaffers* zou dragen.

Dat geven van een naam is een zeer eigenaardige gewoonte onder de *Kaffers*. De beteekenis van dien naam is een geheim, ook voor dengene die hem draagt; niemand dan de gever kent haar. Maar het is een teeken van groote genegenheid, als de Koning daartoe overgaat; en bij *Geika* ging dit gepaard met de betuiging, in tegenwoordigheid van een talrijke schare, dat hij voortaan den zendeling als een vriend zou beschouwen en behandelen.

Nu werd de tocht ondernomen naar het land, dat den zendelingen tot woonplaats was aangewezen. 't Was een heerlijk schoone en vruchtbare streek. Hoog geboomte gaf schaduw en timmerhout;

groene weiden voedsel voor het vee; een kronkelende rivier, de *Goua*, koel en helder water; prachtige bloemen versierden de beemden. Hoe zal het hun te moede zijn geweest, na zooveel tegenspoed en zoo langdurig wachten, toen zij daar begonnen met het bouwen van een eigen woning, en nederknielend den Heere Jezus baden, dat zij van daar uit noordwaarts over geheel *Afrika* het Evangelie mochten helpen verbreiden!

De omtrek was ruim bevolkt door *Kaffers*. Ook vond de Dokter er een voortvluchtig *Engelschman*, *Thomas Bentley* geheeten, die hem beleet, hoe hij een dergenen was geweest, die in hinderlaag had gewacht op zijn voorbijgaan, om hem dood te schieten. Nu bleek hij een overtuigd zondaar te zijn, die genade zocht, en den Dokter met raad en daad bijstond.

Hoewel nu de naastbij wonende *Hottentotten* de zendelingen met welwillendheid bejegenden, was hun leven een samenweefsel van boosheid: zij waren vuil en slecht, en alleen liefde tot het winnen hunner harten voor den Heiland en zijn Koninkrijk kon iemand het leven onder hen doen uithouden. Gelijk wij gezien hebben, was deze liefde bij *Edmond* op verre na niet zoo warm en oprecht als bij den Dokter. De wensch om terug te keeren kwam bij hem telkens weder op, en hoe smartelijk het *Van der Kemp* mocht vallen, hij kon noch wilde beletten, dat zijn metgezel hem geheel alleen in 't midden der woeste Heidenen achterliet.

Den 13den December was *Edmond* reisvaardig, toen er juist een uitnoodiging kwam van den Commissaris van *Graaf Reinet*, *Maynier*, om met den Dokter een samenkomst te hebben in de kraal van *Geika*. Door deze ontmoeting werd het vertrek van *Edmond* eenige dagen uitgesteld. Een aanbod van den Commissaris aan *Van der Kemp*, om ook zijn post te verlaten en als predikant te *Graaf Reinet* of elders werkzaam te zijn, wees hij, hoe aantrekkelijk ook, van de hand. Hij gevoelde, dat het zijn roeping was den *Heidenen* het Evangelie te verkondigen.

Intusschen had het afscheid van *Edmond* op 22 December 1799 werkelijk plaats. Hoe aandoenlijk dit moest wezen, kan men zich voorstellen, als men bedenkt, wat deze mannen samen hadden doorleefd. Hoeveel geloofsmoed was er nodig, om alleen, omringd van talloze gevaren, van geheel de beschaafde wereld afgescheiden, onder

deze woeste *Kaffers* te willen en te durven achterblijven! Maar alle dingen zijn mogelijk, dengene die gelooft.

Nadat zij samen hadden gebeden en *Van der Kemp* zijn jongen vriend had gezegend, vertrok deze. De Dokter oogde den stoet, zoo ver hij 't vermocht, omtrent een half uur lang na; nu verdween *Edmond* met zijn geleide voor goed uit de oogen van den trouwen zending. Doch hij wist, hoe veilig hij was, door zijn God en diens engelen bewaard. Hij schreef in die dagen: »*Jezus* is mij genoeg, en door zijn kracht vermag ik alles. Ook zal Hij mij de noodige hulp niet laten ontbreken, maar die, al ware het uit steenen des velds, te voorschijn brengen." Hij had »een uitstekende hoop, dat God zijn vrije genade onder dit volk zou verheerlijken. Zijn hand was zoo zichtbaar om hem te bewaren en te besturen uitgestrekt, dat hij haar medewerking in zijn pogingen niet kon in twijfel trekken."

Deze verwachting werd niet beschaamd.

HOOFDSTUK VII.

ONDER DE HEIDENEN. (Vervolg.)

De moeilijkheden, die onze geloofsheld thans alleen met zijn God had te overwinnen, mag men bijna bovenmenschelijk noemen. Het volk stond op zulk een lagen trap van beschaving, dat het onmogelijk scheen uitdrukkingen te vinden, vatbaar voor hun verstand, tot verkondiging van het Evangelie. Het eenigst denkbeeld, dat zij zich van het Hoogste Wezen hadden gevormd, bleek uit den Hem gegeven naam van *Thiko*, 't geen *Smartverwekker* beteekent. De oorzaak van alle ellende was dus het voorwerp hunner hoogste vereering! Welk een duisteren nacht verkondigt dit! Noch alphabet, noch letterschrift, noch spraakkunst bestond in het *Kaffersch*. Alles moest de Evangeliebede vormen en scheppen. Maar niets was hem te veel. Hij bracht het alles tot stand. Er werd een school geopend, en jong en oud uitgenoodigd daar te komen om onderwezen te worden. Inderdaad kwamen er eenigen; en ziet, het bleek, dat zij zeer vatbaar waren

om te leeren. Dat ook dit weder een moeilijk werk was, kan men denken; te meer daar er leerlingen uit verschillende stammen kwamen. Toen koning *Geika* op zekeren dag die school bezocht, en zag, hoe zijn onderdanen van het onderwijs profiteerden, wilde hijzelf ook mede les nemen!

Maar al deze gunstige omstandigheden waren van korten duur. Het bleek, hoe weinig de zendeling op de bescherming van den wispelturigen *Geika* kon rekenen. Zijn leven bleek telkens bedreigd, en hij zag in, dat hij zich niet langer zonder volstrekte noodzakelijkheid aan zoo groot gevaar mocht blootstellen. Zoo moest de plaats, waar de koorden hem liefelijk schenen gevallen, waar hij aanvankelijk eenige vrucht meende te zien, weder worden verlaten. Met diepen weemoed ging hij den 27sten April van het jaar 1800 van daar, en trok weder de wildernis in.

Aan de *Debe*, waar hij zich nu vestigde, vond hij een menigte, die het uitvaagsel der menschheid moet genoemd worden. Zij be-toonden hem de bitterste vijandschap, en alle deuren schenen onder hen gesloten voor de prediking des Evangelies. Ook hier werd een aanslag op zijn leven beraamd. »God heeft mijne wegen toegemuurd en al mijne beraamde plannen verijdeld», zoo klaagde hij. Maar hij voegt er bij: »Hierin is mijne hoop, en dit vertrouw ik zekerlijk, dat ik, indien ik geloof, Gods heerlijkheid zien zal.» En er kwam weder uitkomst. Onverwacht, acht dagen na deze ontboezeming, vestigden zich eenige *Hottentotten* onmiddellijk in de nabijheid zijner woonplaats. Onder hen de beruchte *Piet Prinslo*, die vroeger een aanslag op zijn leven had beraamd, en die nu met schuldbelijdenis tot hem kwam, en scheen heilbegeerig te zijn geworden. Maar ook deze verademing was van korten duur. Hij werd genoodzaakt weder naar elders te vertrekken met een troep kolonisten, terwijl ook de *Hottentotten* werden verdreven uit hun woonplaats.

Nu behaagde het echter den Heere, als door een liefelijke morgenster, die opgaande den dageraad verkondigt, zijn hart te verheugen en te versterken, doordien een der Heidensche vrouwen, door hem onderwezen, blijken gaf, dat haar hart door den Heiligen Geest was geopend, om de blijde boodschap der behoudenis aan te nemen. Zijn blijdschap over deze eerste vrucht van zijn langdurigen, zwaren arbeid moet onuitsprekelijk groot zijn geweest. Zij deed hem uitroepen: »Misschien zal ik de woorden op mij mogen toepassen: »*De Winter is*

voorbij, en de tortelduif wordt gehoord in het land." O, dat ik met een dankbaar hart en op eene gepaste wijze de eere daarvan moge toebrengen aan mijn God en Koning, Wien dezelve alleen toekomt." — Deze vrouw had van hem de letters geleerd en een Bijbel gekregen, en zichzelf, zooveel zij vermocht, onderwezen. Toen 30 jaar later in de plaats harer woning een zendingspost werd gevestigd, vond men haar nog, en mocht bemerken, dat zij volhard had in haar geloof. Zoo was het gebed van den trouwen arbeider verhoord. Maar op nog merkwaardiger wijze zou de Heere bewijzen, hoe Hij Dezelfde blijft, die eenmaal *Elia's* gebed om regen verhoorde.

De schrikkelijke plaag van *Zuid-Afrika*, de droogte, teisterde ook de streek, waar hij woonde. Alle toovermiddelen, waartoe de Heidenen in zulke omstandigheden de toevlucht nemen, bleven vruchteloos. *Geika* en zijn *Kaffers* wendden zich nu herhaaldelijk tot den Dokter, opdat hij regen verwekken mocht. Natuurlijk antwoordde hij daarop, dat God alleen regen en droogte beschikt, en dat hij niets vermocht. Geschenken hem aangeboden wees hij beslist af. Maar nadenkende over de beloften der gebedsverhooring, en vertrouwende, dat zijn God hem niet zou beschamen, antwoordde hij eindelijk tot de afgezondenen: »*Jezus Christus*, de Zoon van God, is Koning des Hemels. Ik zal tot Hem spreken; Hij is het, die regen geven zal op zijn tijd." Des avonds knielde hij in veler tegenwoordigheid neder en bad om regen.

Den volgenden morgen betrok de lucht; donderwolken kwamen op, en een ontzaglijk onweder, vergezeld van regenstroomen, ontlastte zich boven de kraal van *Geika*. De indruk, dien dit wonder Gods maakte, was echter slechts voorbijgaand. De moeilijkheden om bij hem te blijven vermenigvuldigden, en eindelijk werd besloten met de kolonisten naar elders te trekken. Hoewel dit eerst niet het doel was van den tocht, richtte men zijn schreden naar de eigenlijke *Kaapkolonie*. Door vergiftigde pijlen van vijandige stammen, door roofgedierte en onnoemelijke hindernissen verloor men bijna al het vee, en sommige *Hottentotten* verloren ook het leven. De Dokter was eens op het punt van te verdrinken; windvlagen vernielden zijn tent, en na een reis van vier maanden kwam hij den 14den Mei des volgenden jaars behouden te *Graaf Reinet* terug, waar hij twee zendingen vond, de broeders *Read* en *Van der Lingen*, bestemd tot hetzelfde werk, als waartoe hij was uitgezonden. Schijnbaar was al

zijn moeite en arbeid bijkans vergeefs geweest; maar niemand meer dan hij was er van overtuigd, dat hij wandelde op 's Heeren wegen, en dat Hij, op zijn tijd, licht en vrucht zou schenken.

Dat onze dappere strijder te *Graaf Reinet* niet zou stil zitten, maar met hart en ziel de eeuwige belangen der zoo schandelijk behandelde inboorlingen behartigen, spreekt van zelf. Merkwaardig is het, hoe steeds de wereldlijke Overheid hem steunde in zijn werk, en daarentegen de kerkelijk rechtzinnige Blanken overal zijn hevigste vijanden waren. Ondertusschen maakte zijn prediking, toen de kerk hem door den Commissaris *Maynier* was afgestaan, op velen zoo diepen indruk, dat hij werkelijk tot predikant der Hervormde gemeente werd benoemd. Maar dit wees hij weder beslist van de hand, ook volgens zijn eigen getuigenis, »wegens verschil van overtuiging der waarheid, in velerlei opzichten, van de aangenomen leer der gereformeerde kerk», en daartegenover: »het schandelijk verwaarloozen der kerkucht.» Waarin deze afwijking van de kerkleer heeft bestaan, heb ik niet kunnen vinden. Zijn rechtzinnigheid werd in het moederland met warmte verdedigd. Waarschijnlijk was het zijn meening, dat de dood van Christus een verzoening is voor geheel de wereld, (1 Joh. II : 2) en dus ook voor alle *Kaffers* en *Hottentotten*; en zeker stond hij met zijn overtuiging rechtstreeks tegenover degenen, die de Negers beschouwden als enkel bestemd hen als slaven te dienen, en van de gemeente van Christus te worden uitgesloten.

Vooraf ontwaakte de bitterste vijandschap weder, toen hij weldra een getal van niet minder dan 200 *Hottentotten* op belijdenis des geloofs mocht doopen. Dat *Hottentotten* de kerk bezochten, werd als een verontreiniging van het bedehuis, hun doop als heiligschennis gebrandmerkt, en weldra verkeerde de tegenstand tegen den Commissaris, die *Van der Kemp* beschermde, in een gewapenden opstand. De zendelingen stemden er in toe, ten einde den vrede te herstellen, de Heidenen buiten het kerkgebouw te onderwijzen, en het gelukte den Dokter door groote toegeeflijkheid een vergelijk tot stand te brengen.

Kort daarna werd hij, met den zendingeling *Read*, op verzoek van *Geika*, naar het Kafferland afgevaardigd, om met de inwoners aldaar een vredesverdrag te sluiten; wat echter zonder belangrijke gevolgen bleef.

Belangrijker was, na zijn terugkeer, zijn besluit, om op een stuk

gronds, hem door den welgezinden commissaris *Maynier* afgestaan, in de nabijheid van *Graaf Reinet*, een zendinggemeente van *Hottentotten* te stichten. Er werd een kerkje, een school en een woning voor den zendeling gebouwd. De zegen, ook in het dorp en onder de Blanken op de prediking des Woords geschonken, was groot; maar de tegenstand werd nu ook te heftiger. Op nieuw brak een gewapend oproer uit, en *Van der Kemp* en *Read* ontkwamen slechts door Gods wonderlijke tussenkomst aan een gewissen dood. Eenmaal werden twaalf geweerschoten op den Dokter afgevuurd, die zich midden in den strijd waagde, om zijn arme Zwarten te redden, zonder dat er één hem raakte. Hij werd door een regen van kogels achtervolgd, »alsof hij een springbok of jakhals ware: maar zijn Bewaarder sluimerde niet". Het einde van den strijd was, dat de muitelingen door de vrienden van de zendingen overwonnen werden, en zich onderwierpen, nadat hun vergiffenis werd aangeboden. Maar de vijandschap tegen den Dokter duurde voort. Ook de pastorie mocht hij niet langer met zijn Heidenen en nieuw bekeerde Christenen gebruiken. God voorzag echter ook nu weder in den nood; een ander huis werd gevonden en tot den dienst des Heeren geheiligd, »terwijl", zoo schreef de Dokter, »de satan het genoeg had van te zien, dat de opzieners eener Christelijke gemeente het huis sloten voor de godsdienstige bijeenkomsten der Heidenen, welke hongerden om Gods Woord te hooren."

Wat *Van der Kemp* zoo vurig verlangde, werd hem nu ten gevolge dezer wederwaardigheden door den Gouverneur van de Kaapkolonie, die van alle gebeurtenissen had kennis genomen, aangeboden. Deze wilde een einde maken aan den onhoudbaren toestand, en, aan de eene zijde de kolonisten bevredigen, aan den anderen kant de arme *Hottentotten* buiten het bereik brengen hunner barbaarsche mishandelingen. *Van der Kemp* gaf in een uitvoerig schrijven aan den Gouverneur zijn denkbeelden hieromtrent te kennen, en verzocht hem bij de *Algoa-baai* met zijn *Hottentotten* een dorp te mogen stichten om van daar het zendingswerk onder de omliggende Heidensche bevolking te drijven. De Gouverneur beloofde en schonk zijn toestemming en steun aan deze onderneming, die hij »lofwaardig en menschevriend" noemde.

Dit alles geschiedde in de dagen, toen ons vaderland en Engeland in oorlog verkeerden. *Maynier* en de gouverneur *Dundas* waren En-

gelschen; maar, en dit bewijst opnieuw hoe God voor zijn dienst-knechten zorgde, beide *Engelsche* en *Nederlandsche* autoriteiten kozen voor de zendelingen tegen de kolonisten, partij.

De belangrijke tocht werd den 20sten Februari 1802 met 109 *Hottentotten* ondernomen, welk getal echter spoedig tot 235 aangroeide. De afscheidspreek, door *Dr. van der Kemp* gehouden, was over Gen. XXXV : 2, 3: »Toen zeide Jakob tot zijn huisgezin en tot allen, die bij hem waren: Doet weg de vreemde goden, die in het midden van u zijn, en reinigt u, en verandert uwe kleederen; en laat ons ons opmaken, en optrekken naar *Bethel*, en ik zal daar eenen altaar maken, dien God, die mij antwoordde ten dage mijner benauwdheid, en met mij geweest is op den weg, dien ik gewandeld heb».

De reis was een bezwaarlijke; maar de Heere geleidde hen veilig. Hij deed hen genade vinden in het oog van een beruchten oproermaker, *Klaas Stuurman* genaamd, die het land onveilig maakte met zijn benden. Eenige *Hottentotten* verlieten hem onderweg. Het land was in menig opzicht een onherbergzaam, onvruchtbaar oord. De tochtgenooten zouden zich hebben te onderwerpen aan de regelen van Christelijke orde en tucht, en met handenarbeid hun brood moeten verdienen. Hoewel *Fort Frederik*, met een kleine bezetting, hen zou beschermen, stonden de bewoners aan aanvallen van machtige vijanden bloot. Een enkele hoeve was hen ten gebruike afgegaan, maar het geheele dorp moest van het eerste begin af worden gesticht.

Op den 17den Maart op *Botha's* plaats, zoo heette zij, aangekomen, toog men echter met moed en lust aan het werk. Een bestaande loods werd tot bedehuis gewijd, de grond onder de *Hottentotten* verdeeld, de gelegenheid tot onderwijs geopend, en daartoe door den Dokter een *Hottentotsch* spelboekje vervaardigd en gedrukt.

Aanvankelijk gelukte het werk, door *Van der Kemp* zelf »zwaarwichtig» genoemd, naar wensch. Het volk vertrouwde zijn leidsman volkomen, en hij scheen een zeldzame geschiktheid te bezitten, om hen te besturen en te beschaven, waartoe inderdaad gansch buitengewone eigenschappen werden vereischt.

God voorzag soms op wonderdadige wijze in hun behoeften. Een klok was onmisbaar noodig, om het verstrooide volk ten kerkgang te verzamelen, en nu geschiedde het, bij een schipbreuk, dat juist een scheepsklok op het strand werd geworpen.

Het grootste bezwaar der plaats lag echter in haar ongezondheid. De Dokter zelf werd door rheumatische koortsen aangetast en voor een jaar bedlegerig. Zijn medezending *Read* was hem echter tot grooten steun en volvoerde, zoo goed mogelijk, zijn plannen.

De vijandschap der kolonisten bereikte hen zelfs in dit ver gelegen land. Zij wisten, door *Van der Kemp* te belasteren en van verstandhouding met oproerige stammen te beschuldigen, van den Gouverneur een verbod te verkrijgen, dat geen vluchtelingen mochten worden opgenomen in de gemeente; hoewel juist de goedgezinden, die zich van de roofzuchtige *Kaffers* losmaakten, in *Botha's* plaats een toevlucht zochten!

Een nog grooter gevaar bedreigde na korten tijd de nederzetting van onzen *Van der Kemp*.

Bij den vrede van *Amiens* van 25 Maart 1802 kwam de Kaapkolonie weder in het bezit der *Nederlandsche Republiek*. Deze verandering van bestuur had ten gevolge, dat de bezetting van *Fort Frederik* naar de Kaapstad werd onthouden, en *Botha's* plaats weerloos bleef tegenover de aanvallen van de woeste, roofgierige Heidenen in den omtrek. *Van der Kemp* kreeg verlof het Fort te betrekken, doch verklaarde dit slechts in den uitersten nood te zullen doen. Op den raad, hem door den Gouverneur gegeven, om, tot redding van zijn leven, mede te vertrekken, antwoordde hij echter: »Ik hoop getrouw te zullen blijven aan de roeping, waarvoor mij God geroepen heeft. Zoo ik wist, dat mijn verblijf bij ons volk mij het leven kosten zou, en dat ik hetzelfde behouden kon met hen te verlaten, ik zoude niet schroomen het voor het kleinste kind onder ons op te offeren." Zoo weigerde hij dit met beslistheid. Ook zijn trouwe lotgenoot, de zending *Read*, verklaarde zich bereid te blijven, om met de *Hottentotten* te leven of te sterven.

De *Engelsche* soldaten vertrokken, en zij bleven alleen onder Gods bescherming achter.

Wat gevreesd werd, geschiedde weldra.

Nauwelijks was de bezetting weggetrokken, of de vijandelijke *Hottentotten* uit den omtrek, met musketten gewapend, vielen de nederzetting der zendelingen aan, en begonnen met al hun vee te rooven; toen trokken zij op het dorp aan en joegen een hoop vee vooruit, als bedekking tegen de schoten der aangevallenen. Maar Gods bescherming bleek weder voldoende. Door een hoop planken, door *Read*

zonder bepaalde bedoeling daar neêrgelegd, verschrikt, wilde het vee niet voorwaarts, en hoewel het nacht en dus duister was, trof een kogel den aanvoerder der bende doodelijk. Den volgenden dag werd een tweede aanval moedig afgeslagen. Maar *Van der Kemp* bemerkte, hoe deze schermutselingen den ouden mensch in de *Hottenlotten* bijzonder behaagde, en hoogst schadelijk waren voor zijn plannen, om hen voor de Christelijke beschaving te winnen. Hij besloot daarom, in het *Fort Frederik* een tijdelijke schuilplaats te zoeken.

Helaas waren zij ook daar nog blootgesteld aan bittere vijandschap; te pijnlijker, omdat ze van de zijde der zich noemende Christenen kwamen. De blanke kolonisten betoonden hun den felsten haat; zij bedreigden hun leven en beroofden hen van hun goederen. Niemand was er, die het voor hen opnam of hen beschermde, en toch gevoelden zij zich veilig: immers zij waren in 's Heeren hand!

Gelijk *Van der Kemp* zelf getuigde, was deze vijandschap enkel het gevolg daarvan, dat hij de booze daden dezer naamchristenen, bestrafte en verfoeide.

Op werkelijk satanische wijze werd het werk der Zendingen tegengewerkt door de Heidenen tot allerlei zonden te verleiden, en velen hunner werden zelfs gruwzaam vermoord.

Zij waren ten einde raad; maar nu daagde er redding.

Op den 17en April 1803 kwam er een Hollandsch schip met krijgsknechten aan boord, om het Fort te bezetten. Hiermede nam het rijk der boozen een einde; tucht en orde werden gehandhaafd, en de Zendingen en hun volk beschermd.

Deze aankomst der Nederlandsche troepen, die gevolgd werd door de komst van den Gouverneur, had voor de geschiedenis der Zending in *Zuid-Afrika* de zegenrijkste gevolgen.

Waarlijk, toen de nood op het hoogst was gestegen, was de schoonste uitkomst nabij!

Wij zullen dit uit het vervolg van ons geschiedverhaal zien.

HOOFDSTUK VIII.

BETHELSDORP.

Terwijl de Kerk door haar leden in *Zuid-Afrika* de bitterste vijandschap betoonde jegens de Zending onder *Kaffers* en *Hottentotten*, mag het wel een verwonderlijke leiding van het Godsbestuur heeten, dat de Overheid, gelijk wij reeds opmerkten, zoowel de *Engelsche* als de *Hollandsche*, telkens beslist partij koos voor de vervolgte zendelingen en hen met raad en daad bijstond. Zonder deze hulp ware er zeker niets van de schoone plannen van *Van der Kemp* verwezenlijkt, en de vrucht van al zijn arbeid met wortel en tak uitgeroeid.

Deze welwillende gezindheid en erkenning van het werk bleek ook nu weder. Zij was te opmerkelijker bij al de beschuldigingen, die de Regeering door de kolonisten tegen de zendelingen en hun volgelingen vernam.

De nieuwe Gouverneur, *J. W. Janssens*, kwam den 8sten Mei 1803 te *Algoa-baai* aan. Dadelijk na zijn aankomst bezocht hij den zieken Dokter, en liet zich alle gewenschte inlichtingen geven omtrent diens arbeid en dien van zijn mede-zending *Read*.

Het gevolg daarvan was, dat hij nu met eigen oogen zag, hoe alles vuige laster was, wat tegen deze onderneming door de kolonisten was verspreid; en zijn ingenomenheid met het werk werd zoo groot, dat hij besloot het met alle kracht te ondersteunen.

Daartoe was verhuizing naar een ander oord allereerst onvermijdelijk noodig. Een geschikte plaats ter vestiging hunner gemeente uit de Heidenen werd daarom den zendelingen beloofd, en het aan *Van der Kemp* overgelaten het te doopen met den naam, dien hij zou verkiezen. Hij besloot, naar aanleiding van de laatste te *Graaf Reinet* gehouden preek, gelijk wij hiervoren zagen, de nieuwe nederzetting *Bethelsdorp* te noemen.

Onmiddellijk toog men uit, om een geschikte verblijfplaats te vinden, en vond die bij de kleine *Koper-rivier*, twee uur van *Fort Frederick*, onder welks bescherming *Bethelsdorp* zou worden gesteld.

Den 31sten Mei werd door den gouverneur *Janssens* het land aan *Dr. van der Kemp* in erfpacht afgestaan, als »Hoofd van het Insti-

tuut tot bekeering en onderwijs der Heidenen", onder een voorloopige »ordonnantie en regel voor het beheer der vestiging", waarin den *Hottentotten* bescherming en recht werd beloofd. Deze ordonnanctie werd den 12den Mei 1804 door den Commissaris-generaal der *Bataafsche Republiek*, *D. A. de Mist*, geratificeerd, en aan het Instituut te *Bethelsdorp* dezelfde rechten en vrijheden verzekerd, die door de Moravische Broeders te *Baviaans-kloof* werden genoten. Op denzelfden 31sten Mei verhuisde de Dokter met zijn volkje naar de toegezegde plaats.

Wie had zulk een uitkomst voor mogelijk gehouden; hoe werd ten laatste het vertrouwen der broeders op de hulp huns goddelijken Meesters heerlijk beloond!

Wij zullen weldra zien, dat ook thans de weg van deze dienst-knechten des Heeren vaak moeilijk bleef; maar keeren eerst nog voor eenige oogenblikken naar *Fort Reinet* terug. Tot groote ergernis der Blanken waren daar sommige Christen-*Hottentotten* overgebleven, die den Zwarten het Evangelie verkondigden. Tegen deze keerde zich nu hun woede. Twee hunner werden door hen in een ijzeren kooi opgesloten; de eene bovendien gegeeseld, en het prediken werd hun verboden. Ook thans betoonde zich de Regeering echter welgezind. Zij kwam tusschenbeide en verlost de beide arme slachtoffers uit de handen hunner vijanden, die voortaan beter zouden worden beschermd.

Toen de *Hottentotten* met hun leidlieden aankwamen ter bestemder plaats, vonden zij daar natuurlijk niets, wat voor huisvesting en levens-onderhoud kon dienen. Het klimaat was er beter dan in *Botha's* plaats; er waren goede weiden voor het vee; er was uitmuntende pot- en kleiaarde, doch niet voldoende timmerhout en water om in de behoeften te voorzien, wat tot eenige bezorgdheid aanleiding gaf.

Dapper toog men aan den arbeid om een dorp te stichten, waarin vooral *Read* goede diensten bewees. Een vierkant vak werd voor woningen bestemd. Elk bewoner kreeg een stukje grond in eigendom. De kleine *Koper-rivier*, die het vierkant doorsneed, werd *Bethelsfontein* genoemd. Een kerkje verrees in het midden van het dorp, en den 2den Juli mocht *Van der Kemp* zelf, zoover hersteld dat hij weder kon preeken, het wijden tot den dienst des Heeren.

Er geschieden toen groote dingen. De Geest des Heeren begon te werken onder de inwoners van *Bethelsdorp*. In het volgende jaar

bemerkte men ingrijpende veranderingen onder zijn bewoners. *Read* getuigde hieromtrent: »De Heidensche donkerheid is geweken voor het heerlijk Evangelielicht, en de kracht der bekeerende genade heeft gezegepraald in de harten der Heidenen, tot welke wij geroepen zijn om hun het Evangelie van Christus te verkondigen».

Uit onderscheidene stammen vergaderde zich het volk rondom de zendelingen in *Bethelsdorp*. Een bekend hoofd vertrouwde hun twee zijner zonen ter opvoeding toe, en hoe het hart van den trouwen arbeider in 's Heeren wijngaard met blijdschap en dank vervuld was, laat zich denken; »het ging», zooals de Dokter zeide, »zijn begrip te boven!»

De vijand sliep intusschen niet. Nog eenmaal zouden de kolonisten alle krachten inspannen, om den gehaten verstoorder hunner rust bij het uitzuigen en mishandelen der arme Zwarten, den vriend en voorpraak der verdrukten, uit den weg te ruimen. Ook ditmaal zou het echter blijken, hoe de wonderdoende God uitkomsten geeft in elken nood, en uit het kwade der menschen het goede doet voortkomen voor zijn kinderen.

Nu *Holland* weder meester was aan de *Kaap*, was het gemakkelijk de zendelingen, door *Engeland* uitgezonden, als vrienden der *Engelschen* verdacht te maken. Zoodra er weder oorlog kwam, zou dan in het hart des lands een vijandelijke macht tegen de Republiek worden gevonden. Dit middel gelukte. Er stak zulk een storm op tegen *Bethelsdorp*, dat de gouverneur *Janssens* zich genoodzaakt zag, *Van der Kemp* ter verantwoording naar de *Kaapstad* te ontbieden.

In April 1805 werd daaraan voldaan.

Read verkoos mede te gaan; ook een der zonen van genoemd opperhoofd, de *Kaffer Tjani* vergezelde den Dokter. Het afscheid van zijn teedergeliefde gemeente was hartverscheurend. Wat zou er van de arme schapen zonder herder worden? Van der Kemp schreef er van: »Onder een hartbrekend afscheid verlieten wij op den 29sten April hen, die wij boven het licht onzer oogen liefhadden. De menschen volgden ons zoolang zij konden; en toen zij allen, de een na den ander waren teruggegaan, bleef ons een meisje naloopen, dat, toen wij haar wilden noodzaken naar haar moeder weder te keeren, zeide *zich liever onder de wielen van onzen wagen te willen laten verpletteren, dan ons te verlaten*, zoodat wij ons eindelijk gedrongen zagen haar mede te nemen.»

De liefde en aantrekkelijkheid door dit kind betoond, was een liefelijk beeld van 't geen de harten der zwarte bevolking van *Bethelsdorp* vervulde. Hun genegenheid vergoedde inderdaad veel, bij alle ontberingen, teleurstellingen en tegenstand door de zendelingen ondervonden.

Zoo scheen aan alle verwachtingen de bodem ingeslagen en de vijand te triomfeeren. Doch de Wachter Israëls waakte over zijn Gemeente, en reeds was door Hem gezorgd voor alles, wat noodig was om *Bethelsdorp* te behoeden en voorspoedig te maken.

Het *Nederlandsche Zendelinggenootschap* te *Rotterdam*, op aanzoek van *Dr. van der Kemp*, gelijk wij hiervoor zagen, gesticht, moest het middel zijn om deze uitkomst aan te brengen.

Weinige weken voor des Dokters vertrek was te *Bethelsdorp* een zekere *Godfried Ulbrecht* aangekomen, door het Genootschap als Zendeling uitgezonden, die nog juist den tijd had gehad zich met de omstandigheden der plaats genoeg bekend te maken, om den arbeid voort te zetten. Een uitnemend echtpaar, *Barend Tromp* en *Jetje Bakker*, mede in denzelfden dienst, doch elders in *Zuid-Afrika* werkzaam, kreeg bevel naar *Bethelsdorp* te verhuizen om daar te arbeiden.

Tromp aarzelde eerst, omdat de Dokter hem in een brief verzekerde, dat hem het »deelen in de ongemakken van levensgevaaren, armoede, gebrek, koude, honger, smaadheid en belastering, onder het genot der onuitsprekelijke vertroostingén Gods» stond te wachten; doch hij besloot later te gaan, en kwam juist bijtijds om den Dokter te vervangen.

Op weg naar de *Kaapstad* ontmoetten de Zendelingen nog een jongen man, *Erasmus Smit* genaamd, in het Aalmoezeniersweeshuis te *Amsterdam* opgevoed, die als onderwijzer onder de Heidenen wenschte te arbeiden, en op weg was naar *Bethelsdorp*.

Op de plaats hunner bestemming aangekomen, werden zij opnieuw verrast en verblijd door een bewijs der goddelijke trouw huns Hemelschen Vaders. Een bejaarde vrouw, *Machteld Smith* genaamd, niettegenstaande haar 62jarigen leeftijd nog krachtig van gestel, had kennis gemaakt met *Hottentotsche* vrouwen uit *Bethelsdorp*, die zeer merkwaardige toonbeelden waren van de macht van Gods genade, door een Hem gewijd leven, hetgeen op haar zulk een diepen indruk maakte, dat zij, door deze daartoe aangezocht, besloot derwaarts te

verhuizen. Zij verkocht haar hoeve, en reisde alleen naar het verlegen dorp, om aan de vrouwen en kinderen onderwijs te geven, zoowel in den godsdienst als in vrouwelijke handwerken.

Zoo was in alles, wat *Bethelsdorp* van noode had, voorzien.

Om nog andere redenen moest echter *Van der Kemp* persoonlijk naar de *Kaapstad*, en wat de vijanden ten kwade gedacht hadden, zou ook daar het werk ten goede komen.

Van der Kemp begon, met zijn gewonen vurigen ijver, in de *Kaapstad* tegen den slavenhandel te getuigen.

Dat hierdoor de verbittering der kolonisten nog feller aanwakkerde, zal ons niet verwonderen. Zij werd niet weinig vergroot, toen hij in 1806 een moeder met drie dochters voor een aanzienlijke som vrijkocht en een der dochters zelfs tot vrouw nam. Zij was uit *Madagaskar* afkomstig, werd door hem in de Christelijke leer onderwezen, en is hem tot aan zijn dood een trouwe hulpe geweest. Hun echt werd met drie kinderen gezegend.

Tegenover deze vijandschap ontwaakte echter ook in velen door zijn ernstig getuigenis een betere geest. Vele welgezinde, onbevooroordeelde Christenen begonnen in te zien, dat het niet recht kon zijn voor God, dat de eene mensch alzoo den ander behandelde; en de afschaffing van den slavenhandel, door *Engeland* in 1808 ook voor de Kaap geproclameerd, en aldaar door de zendelingen met hun volkje door een plechtigen dankdag gevierd, was zeer zeker mede het gevolg van des Dokters ijverig pogen.

Een niet minder gewichtig werk werd door hem gedurende zijn verblijf in de *Kaapstad* volbracht. Een spraakkunst voor de *Kaffersche* taal werd door hem reeds vroeger gereed gemaakt; nu stelde hij een *woordenboek* samen, en verzamelde aldus de grondstoffen voor de later verschenen *vertaling van den Bijbel* in het *Kaffersch*.

Op nog merkwaardiger wijze verkreeg de Dokter verhooring van een zijner liefste wenschen. De oorlog tusschen *Holland* en *Engeland* brak uit; de *Kaap* werd door de *Engelschen* heroverd. Een groot aantal *Hottentotten*, die tegen hen ten strijde waren getogen, viel den vijand in handen, en bracht den *Engelschen* generaal *Baird* in geen kleine verlegenheid. Wat moest hij met deze arme wilden, meest Heidenen, aanvangen? Hij besloot den Dokter om raad en hulp te vragen. En nu kreeg deze niet alleen vrijheid om naar *Bethelsdorp* terug te keeren, maar hij ging naar zijn geliefd

arbeidsveld met een rijken buit van inwoners terug, en dit met medewerking en onder bescherming der Regeering! Wie had zulk een afloop kunnen voorzien, na de pogingen zijner vijanden om hem met *Bethelsdorp* te vernietigen?

Read en *Van der Kemp* keerden nu naar hun dorp terug. Eerst kwam *Read*, die over zee gegaan was, er aan; den 2en Maart de Dokter. De blijdschap, waarmede hij werd ingehaald en ontvangen, laat zich niet beschrijven. Maar hoe hoog moest die blijdschap stijgen, toen hij bemerkte, hoe, onder de trouwe leiding van *Ulbrecht* en *Tromp*, de Gemeente was toegenomen, niet alleen in aantal, maar bovenal in geestelijk leven, en niet minder in uitwendige welvaart. Toch was de vijand weder bezig om aan al die schoone verwachtingen, kon het zijn, den bodem in te slaan. Eerst trachtten de Blanken de bevolking tot allerlei zonden en afval te bewegen; maar deze duivelsche toleg mislukte volkomen. Toen werd een ander middel te baat genomen. Door de snelle vermeerdering der bevolking bleek het land, waarop zij woonden, te klein. De kolonisten, daarvan verwittigd, vestigden hierop de aandacht van generaal *Baird*, en sloegen hem voor, de nederzetting naar elders te verplaatsen. Zij wezen daartoe, als bijzonder geschikt, een stuk land aan de *Plettenbergs-baai* aan. De Generaal achtte het voorzichtig deze streek eerst door den Dokter zelf te doen onderzoeken. Daarop hadden de listige vijanden echter niet gerekend. Eerst onderschepten zij een brief aan den Dokter, waarin de opdracht daartoe voorkwam; maar een tweede kwam toch in zijn handen.

Met een *Landdrost*, die aldaar woonde, werd nu het district *Plettenbergs-baai* onderzocht, en wat vond men? Waarlijk, men kan zulk een verregaande boosheid van gedoopte Christenen tegenover zulk een heerlijk werk van Gods genade nauwlijks gelooven! Het was een onbewoonbare streek, bijna ontoegankelijk, geheel ongeschikt voor een talrijke nederzetting; er heerschte een bijna totaal gebrek aan water; voor landbouw was de grond onbruikbaar; het klimaat was hoogst ongezond; en het ergste van alles was, dat in den omtrek een volk woonde, om zijn ongebondenheid berucht, en uitermate geschikt om de nieuwe bewoners tot allerlei ongerechtigheid te verleiden.

Ook nu weder had dit booze opzet een tegenovergestelde uitwerking, als die welke werd verwacht. De Dokter zag hierin Gods hand om

te *Bethelsdorp* te blijven, dat, in menig opzicht verbeterd, thans ook overvloed van goed drinkwater bezat; en de Generaal schonk aan de bewoners nieuwe gronden, zoodat het dorp een omtrek verkreeg van twee uren gaans.

De woningen van riet en klei werden door steenen huizen vervangen; uitgestrekte velden met graan bebouwd. De Gemeente werd betrekkelijk welgesteld en voorzag uit eigen middelen in het noodige, zooals een nieuwe kerk, en later, na *Van der Kemp's* ontslapen, een doelmatig gasthuis.

Eindelijk kon de plaats het aantal inwoners niet meer bevatten, en in het jaar 1812 werd van uit *Bethelsdorp* een nieuw zendingsdorp gesticht, dat den naam *Theopolos* (Godsstad) verkreeg.

Gelijk wij gezien hebben, had zich de arbeid van *Van der Kemp* en zijn vrienden voornamelijk bepaald tot de *Hottentotten*. Het verbod om de *Kaffers* het Evangelie te verkondigen, was nog niet opgeheven, maar de invloed van de bewoners te *Bethelsdorp* op de in den omtrek vertoevende *Kaffers* liet zich telkens bespeuren. Bekeerde *Kaffers* brachten aan hun stamgenooten de Blijde Boodschap en telkens kwamen uit hun midden roepstemmen tot den Dokter: »Kom over en help ons!» Op zijn herhaald verzoek en tot zijn groote blijdschap werd het verlof, om onder hen het Evangelie te prediken, in 1810 gegeven. Een uitgebroken oorlog tusschen hen en de kolonisten verhinderde voorloopig de uitvoering van het plan, om tot hen te gaan. Eerst in 1816, dus na des Dokters dood, ging *Read*, met zekeren *Williams*, een zendeling die later werd afgezonden, naar hun land. Zij werden er met open armen ontvangen. Het bleek, dat de *Kaffers* hun ouden, trouwen vriend *Tinkhanna* niet hadden vergeten: zij noemden de zendingen, als zijn opvolgers, *Tinkhanna's*.

Het levensdoel van *Van der Kemp* scheen thans door hem bereikt. Het Evangelie werd den Heidenen in *Zuid-Afrika* onverhinderd verkondigd. De toestand van *Bethelsdorp* was zoo bevredigend, dat hij vermeende aldaar het werk aan zijn medearbeiders te kunnen overlaten.

Twee plannen hielden hem nog bezig, die beide even nuttig en noodig schenen; en de keuze tusschen beide, of althans de vraag: waartoe hij het eerst zou overgaan? bracht hem in zulk een ernstigen tweestrijd, dat men vermeent, dat daardoor het einde zijns levens is verhaast geworden.

De afschaffing van den *slavenhandel* had een deel van de blanke bevolking van de Kaapkolonie met bitterheid vervuld. Zij gaf aanleiding tot allerschandelijkste tooneelen. De arme slaven werden harder dan ooit behandeld, ja vele *Hottentotten* meedoogeloos vermoord; en de woede der vervolgers keerde zich voornamelijk tegen degenen, die gedoopt waren en in *Bethelsdorp* een toevlucht hadden gevonden. De Overheid bleek buiten machte om dit kwaad genoegzaam te keeren, en de Dokter besloot zelf naar *Londen* te gaan, om bij het *Engelsche* Gouvernement hulp te zoeken.

Het tweede plan was het zendingswerk aan de *Kaap* te verwisselen met dat op het eiland *Madagaskar*.

Van beide voornemens is echter niets gekomen. God had wat beters voor zijn dienstknecht bestemd.

In het begin van het jaar 1811 vertrok *Van der Kemp* met zijn trouwen broeder *Read* naar de *Kaapstad*, en bracht aldaar zijn klachten over de behandeling der *Hottentotten* voor de Regeering, die beloofde het mogelijke te doen, om verdere schanddaden te voorkomen. Men vertoefde daar geruimen tijd. Toen op 2 December deszelfs jaars een aardbeving schrik en ontsteltenis in de stad verspreidde, traden de zendelingen als boetpredikers op, en vonden bij velen een gewillig gehoor.

Op den 7n December, terwijl hij zich gereed maakte voor zijn vertrek naar *Londen*, werd de Dokter plotseling ongesteld, en voorzag dadelijk, dat zijn einde naderde.

En zoo was het. Zijn krachten namen schielijk af. Men hoorde hem nog eenmaal zuchten: »*Ik sterf met een gebroken hart, wegens de onderdrukking mijner Heidenen.*» Toen men hem vraagde, hoe het met hem gesteld was, sprak hij met zachte, stervende stem: »*Licht! Alles is licht!*» en ontsliep, om te ontwaken dáar, waar geen duisternis is, noch onderdrukking, noch zonde, noch gekrijt, als een kind des lichts in den eeuwigen lichtglans van Gods vriendelijk aangezicht.

Zoo eindigde het leven van een van *Nederland's* grootste mannen. Een man, dien de beroemde zending *Moffat*, die onder de noordelijker wonende stammen van Zuid-Afrika arbeidde, de schoonvader van den niet minder beroemden *Livingstone*, onder al de zendelingen »den merkwaardigste bij uitnemendheid» noemde, en dit met volle recht.

Wat onmogelijk is bij de menschen, achtte hij mogelijk bij God, en hij werd niet beschaamd. Hij twijfelde nooit een oogenblik aan zijn goddelijke roeping, al waren alle omstandigheden hem tegen; hij was een apostel, »geroepen, niet van menschen, maar door Jezus Christus, den Heer, den Zaligmaker der wereld." De naam van *Apostel* van *Zuid-Afrika* verdient hij ten volle, omdat hij, op elk gebied de eerste, zijn tijd en omgeving altoos vooruit was. Hij wist de algemeene opinie te trotseeren, maar ook ongemerkt om te keeren. De Boeren ontwaakten uit hun valschen droom, en men begon het voor mogelijk te houden, dat men de Heidenen niet alleen als medeschepselen, maar ook als medemenschen moest beschouwen. Hij verkreeg van de Regeering niet alleen het verlot om hun het Evangelie te verkondigen, maar werkte er krachtig toe mede, dat zij beschermd werden. Zijn ernstig pleidooi won de harten, en bereidde de mogelijkheid voor, om hun dezelfde rechten toe te kennen als aan andere menschen; en op de afschaffing van den *slavenhandel* volgde in 1835 die der geheele *slavernij*, tegen vergoeding aan de slavenhouders.

De verhouding tusschen Blanken en Zwarten werd langzamerhand beter. Er waren, Gode zij dank! onder de Boeren ook ware Christenen, die zich over hun bekeering verheugden, en de zendeling *Kicherer* hiervoor genoemd, mocht bij den doop van *Hottentotsche* vrouwen getuigen: »Het onderscheid tusschen Blanken en Zwarten werd vergeten. De Christenvrouwen omhelsden de nieuwe zusters, en riepen uit: »God doet wonderen in deze dorre woestijn; o, wat tijd beleven wij! Wat is Gods goedheid niet oneindig, die ons de vreugde schenkt om te mogen zien, dat Hij zich over dit arme, verblinde volk ontfermt!" Wie had dit tien of twintig jaar te voren voor mogelijk geacht?

De goedertierenheid Gods, zijn liefde in *Christus* voor verloren zondaren, was het element, waarin deze zendelingen leefden. Hun leven veroordeelde niet alleen de doode rechtzinnigheid der Boeren, zij maakten ook velen begeerig naar iets beters, en brachten hen aan de voeten van den Vriend van tollenaars en zondaren uit alle volken en natiën.

Evenals *William Carey* in *Engeland*, was *Van der Kemp* de baanbreker op den Zendingsweg, dien God wilde, dat zijn volk in deze onze eeuw zou betreden, en waartoe hij alle deuren opende en alle hinderpalen uit den weg ruimde.

Hij was bovendien een echte *Nederlander*, en wel van de edelste soort. Geen man, die lust had om zich te mengen in theologische of kerkelijke twisten, daar hij op dit gebied het gevoel van den broeder eerde, en het aan hem overliet te handelen naar zijn eigen overtuiging. Hij kende uit ervaring de beteekenis van den omgang van een verlost zondaar met zijn Heiland, en had daarom een afkeer van het heerschappijvoeren over de gewetens der menschen. Waar de heilswaarheden als werkelijkheden worden ervaren, daar hecht men aan de menschelijke opinies daaromtrent weinig waarde! Hij was onverschrokken, koelbloedig, vasthoudend, onbewegelijk van karakter. Wat de Geuzen in den krijg, de voormalige kooplieden in den handel, de zeelieden op koopvaardij- en oorlogsvloot betoonden — waar zij vaak door twijfelachtig goede, niet zelden door bepaald onchristelijke middelen, met onverzettelijken moed en volharding een plan ondernamen en hun wenschen verkregen — zocht hij het goede, en zette het volhardend door op het gebied van Gods Koninkrijk, doch enkel en alleen in de kracht en in den weg zijns Meesters. Hij was een man uit één stuk, en een voorstander van die eenzijdigheid, die *Lodewijk Hofacker* eens aan zijn vriend en broeder *Albert Knapp* als het kenmerk van den waren Christen aanpreef: hij stond geheel en onverdeeld aan de zijde des Heeren, desnoods tegenover geheel de vrome of goddelooze wereld. Hij doet ons denken aan een *Elias*, die »voor God stond,” en ook op zijn gebed stroomde de regen in overvloed op een verschroeid en verdroogd aardrijk neder. Maar *Elias* werd nog moedeloos, toen alles hem tegen scheen, *Van der Kemp* nooit. Al wat hij getuigd heeft omtrent zijn wedervaren, vloeit over van blijden dank aan zijn God, die hem verwaardigd had tot een werk, waarin vervolging, berooving van goederen, krankheid en doodsgevaar zijn deel waren; en het smartelijkst van alles was wel de smaad, verachting en haat van hen, die zijn werk in Zuid-Afrika hadden moeten waardeeren en steunen. Zijn liefde tot de arme *Kaffers* en *Hottentotten* kon niet worden uitgebluscht: zij nam toe, naarmate hij hen in hun ellende meer en beter leerde kennen. Dank vroeg of verwachtte hij van geen mensch, allerm minst van hen; maar welk een vreugde vervulde zijn ziel, als hij bemerkte, dat Gods genade zich in hen verheerlijkte!

De zendeling *Schmidt*, uit *Zuid-Afrika* verdreven, vond men knieënd ontslapen. Hij had zeker niet opgehouden voor de arme onder-

drukte inboorlingen te bidden. Ook de ziel van *Livingstone*, wiens hart met gloeiende liefde voor de bewoners van *Centraal-Afrika* was vervuld, maar die voor het oogenblik al zijn plannen zag verijld, hoewel God bezig was ze te vervullen, ging biddend van hier naar zijn eeuwig huis; men vond hem dood op de knieën; en onze *Van der Kemp* stierf met een gebroken hart van wege de jammeren zijner geliefde *Hottentotten*. Welk een heerlijke ontmoeting zal het Daarboven geweest zijn, toen deze drie samen kwamen in het Huis des Vaders!

Dat zij daar onbekend zijn gebleven met den heerlijken dageraad, die op den nacht van Afrika is gevolgd, en waarvan *Van der Kemp* althans in *Bethelsdorp* de eerste stralen met blijden dank mocht begroeten, kan ik niet gelooven.

Immers *Mozes* en *Elias* bespraken met onzen Heer op deze zelfde aarde zijn uitgang, lijden en sterven?

Doch hoe dit zij, wij, die het weten, wij danken God, dat Hij aan ons dierbaar vaderland zulk een man heeft geschonken: »den merkwaardigsten zendeling van zijn tijd», »den Apostel van Zuid-Afrika».

Bethelsdorp is nog heden een post van het *Londensch* Genootschap. Het telde in 1881 620 bewoners 1). Toen de heer *C. J. Latrobe* voor de Broedergemeente in 1816 2) een inspectiereis deed, om haar nu bloeiende zending van nabij te leeren kennen, bracht hij ook een kortstondig en oppervlakkig bezoek aan *Bethelsdorp*. *Read* was afwezig. Het schijnt, dat na den dood van haar bekwamen stichter de bloei der Gemeente niet was toegenomen. Ook bleek het, hoeveel volharding en kunde er noodig waren geweest, om in die streek zulk een stichting tot stand te brengen.

1) Zie: *Die Evangelische Mission, ihre Länder, Völker und Arbeiter*, von *A. Gundert*. Calw und Stuttgart 1881, pag. 50.

2) Zie: *Journal of a visit to South-Africa* in 1815 en 1816 bij the *Rev. C. d. Latrobe*. Londen 1818, pag. 205/9.

In dit zeer belangrijke werk, met fraaie platen, wordt slechts in het voorbijgaan van *Bethelsdorp* gewag gemaakt. Even vluchtig als het bezoek, dat nog geen dag heeft geduurd, is het oordeel van den schrijver over de nederzetting. Als hij de geschiedenis van *Van der Kemp* had gekend, zou hij zich niet er over verwonderd hebben, dat deze niet een vruchtbare streek voor zijn dorp had gekozen, daar hij in de keuze immers zeer beperkt was, en overal werd verdreven, waar hij een goed terrein vond? Ook meende *Latrobe* de terughoudendheid der inwoners tegenover vreemdelingen aan schuwheid te moeten toeschrijven; de oorzaak was dat *Van der Kemp*, die wist hoe de omgang met Blanken hen in verleiding bracht tot gruwelijke zonden, hen geleerd had de aanraking met hen zooveel mogelijk te vermijden. Men leert hieruit weder, hoe voorzichtig men wezen moet in zijn oordeelvellingen, zonder de noodige kennis van zaken.

In 1819 werd door het Genootschap *Dr. Philip* naar de Kaap gezonden, die *Van der Kemp* als inspecteur of directeur der zending in Zuid-Afrika opvolgde. Daar de mishandeling van *Kaffers* en *Hottentotten* steeds voortduurde, vertrok hij in 1827 naar *Londen*, om persoonlijk hun belangen te bepleiten en hun nood bekend te maken. Dit had inderdaad voor hen zeer heuglijke gevolgen; de kroon van alles was echter de door ons reeds gemelde algeheele afschaffing der slavernij.

Zeker heeft niemand meer dan *Van der Kemp* er toe bijgedragen, om den grond te bereiden, waarin het later uitgestrooide zaad zoo opwassende heerlijk mocht vrucht dragen.

In 1888 werd, gelijk ik reeds mededeelde, in *Londen* een groote Conferentie gehouden en daarop van het Eeuwfeest der Zending gewaagd. Het was mij een voorrecht daarop tegenwoordig te mogen zijn. Waarom werd juist toen een *eeuwfeest* gevierd, daar toch de Zending onder de Heidenen even oud is als de Christelijke Kerk? Omdat vóór 100 jaren *William Carey* de baanbreker werd op den weg, thans door honderdduizenden betreden, door te verkondigen dat het behartigen der Zending, hetzij door te gaan, hetzij door anderen, die gaan, te steunen, de roeping is van elken geloovigen discipel des Heeren.

William Carey, de schoenmaker, die een apostel werd, die zeldzame gaven bezat en ontwikkelde, en die in *Engelsch Oost-Indië* de toegegrendelde deuren voor de Zending wist te openen, was inderdaad een groot man in Gods Koninkrijk.

Maar onze *Johannes Theodorus Van der Kemp* was niet minder groot; hij was een held Gods bij uitnemendheid.

Hoe komt het dan, dat, terwijl geheel het geloovig Christenvolk in *Engeland* zijn *Carey* eert en op hem roem draagt, onze *Van der Kemp* zoo weinig onder ons bekend en geëerd is?

Ik vrees, dat het daarvan komt, dat men in *Nederland* zich gewend heeft grootheid alleen te zoeken en te eeren daar, waar zij zich openbaart in de vormen, die men zich nu eenmaal als het toppunt van voortreffelijkheid heeft voorgesteld.

Wat echter de macht des vooroordeels kan uitwerken, heeft ons de geschiedenis van onzen *Van der Kemp* geleerd; evenals de schaduwzijde van een eenzijdig geestelijk en kerkelijk leven, dat ach met zooveel wereldsgezindheid kan samengaan.

Zoodra het menschelijke wordt verheven en groot gemaakt ten koste van het goddelijke, moeten de gevolgen schadelijk en treurig zijn.

Doch hoe dit zij, wij hebben recht om op onzen *Van der Kemp* trotsch te zijn, als op een *Nederlander* van den echten stempel: trouw aan eed en plicht, aan roeping en werk; een man zonder vooroordeelen en nevenbedoelingen; een moedig dienstknecht van onzen *Heere Jezus Christus*, die in Hem alles zocht en vond, wat hij voor het leven en de Godzaligheid, voor tijd en eeuwigheid behoefde.

Wij leeren uit zijn geschiedenis, hoe het geloofsvertrouwen van Gods kinderen nooit wordt beschaamd, al zien zij in dit leven de vruchten daarvan niet, of slechts ten deele; en hoe de Vrijmachtige en Almachtige naar zijn welbehagen zijn werktuigen bereidt en gebruikt tot uitvoering zijner heerlijke plannen.

Op geen gebied leeren wij dit beter verstaan, dan op dat der Zending. En geen levensgeschiedenis is hierin rijker aan leering dan het schoone, rijke, Godgewijde leven van onzen Dokter *Van der Kemp*.

Worde hij in ons vaderland meer en beter gekend, bemind en nagevolgd, en brenge deze korte en gebrekkige levensschets ook daartoe het hare bij, Gode tot eer en velen tot opwekking en bemoediging!

INHOUD.

	<i>Bladz.</i>
Inleiding	1
HOOFDSTUK I.	
In de duisternis	9
HOOFDSTUK II.	
De Morgenster gaat op.	13
HOOFDSTUK III.	
De roeping tot de Heidenen	19
HOOFDSTUK IV.	
Het Nederlandsch Zendelinggenootschap	26
HOOFDSTUK V.	
Reis naar Zuid-Afrika; aankomst en eerste arbeid aldaar . . .	30
HOOFDSTUK VI.	
Onder de Heidenen	33
HOOFDSTUK VII.	
Onder de Heidenen (vervolg).	41
HOOFDSTUK VIII.	
Bethelsdorp.	49
